SLOVENSKO
PRIESKUM SOCIÁLNO - EKONOMICKÝCH NÁHĽADOV

Regional Refugee Response for the Ukraine Situation

ZÁVEREČNÁ SPRÁVA | NOVEMBER 2024

SEIS BOL VYKONANÝ V RÁMCI:

Regional Refugee Response for the Ukraine Situation

Hodnotenie navrhol a vypracoval medziagentúrny pracovný tím SEIS pod vedením UNHCR

UNHCR The UN Refugee Agency · IOM UN MIGRATION · unicef for every child · World Health Organization

Realizáciu a zber údajov vykonal:

UNHCR The UN Refugee Agency · IOM UN MIGRATION · SLOVENSKÁ HUMANITNÁ RADA

Analýzu vykonal:

UNHCR The UN Refugee Agency · ÚSTAV VÝSKUMU SOCIÁLNEJ KOMUNIKÁCIE SAV, v. v. i.

Obsah

Obsah 3
Zoznam akronymov 4
Geografické klasifikácie 4
Zoznam obrázkov, tabuliek a máp 5
ZHRNUTIE 6
PREHĽAD VÝSLEDKOV 7
ÚVOD 8
Súvislosti 8
Ciele 8
Geografické pokrytie 9
METODIKA 9
Získavanie vzoriek a reprezentatívnosť 9
Zber údajov 10
Analýza údajov 11
Obmedzenia 11
ZISTENIA 12
Profily respondentov a respondentiek a domácností 12
Vzdelávanie 14
Ochrana 16
Ochrana detí 18
Rodovo podmienené násilie 20
Sociálno-ekonomické začlenenie a živobytie 21
Zdravie, duševné zdravie a psychosociálna podpora 24
Predchádzanie sexuálnemu vykorisťovaniu a zneužívaniu 26
Ubytovanie 27
ZÁVERY 30

TITULNÁ FOTOGRAFIA:

Žilina, Slovensko. Utečenecké deti v Žiline sa zúčastňujú výtvarných a remeselných kurzov organizovaných Ukrajinským domom, ktoré im poskytujú terapeutickú úľavu, podporujú emocionálne hojenie a pomáhajú budovať vzťahy v novom prostredí.

© UNHCR/Martina Matejová

Zoznam akronymov

AAP	Zodpovednosť voči dotknutým osobám
AGD	Vek, rod a rozmanitosť
CP	Ochrana dietí
EUR	Euro
FGD	Skupinová diskusia
GBV	Rodovo podmienené násilie
GP	Všeobecný lekár
HH	Domácnosť
IASC	Medziagentúrny stály výbor
ID	Doklad totožnosti
IOM	Medzinárodná organizácia pre migráciu
MCQ	Otázka s voliteľnými odpoveďami
MHPSS	Duševné zdravie a psychosociálna podpora
MSNA	Multisektorové hodnotenie potrieb
NEET	Osoby, ktoré nie sú zamestnané, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy
MVO	Mimovládna organizácia
PSEA	Ochrana pred sexuálnym vykorisťovaním a zneužívaním
RCF	Koordinačné fórum na pomoc utečencom
RCSI	Index zníženej stratégie zvládania
RRP	Akčný plán reakcie na príchod utečencov
SEIS	Sociálno-ekonomický prieskum
TP	Dočasné útočisko
OSN	Organizácia Spojených národov
UNHCR	Úrad Vysokého komisára Organizácie Spojených národov pre utečencov
UNICEF	Detský fond OSN
WG-SS	Krátky súbor otázok washingtonskej skupiny
WG/sWG	Pracovná skupina/pracovná podskupina
WFP	Svetový potravinový program
WHO	Svetová zdravotnícka organizácia

Geografické klasifikácie

Slovensko je rozdelené do 8 samosprávnych krajov, ktoré predstavujú najvyššiu administratívnu úroveň. Každý kraj tvorí niekoľko okresov, ktoré predstavujú druhú administratívnu úroveň. Celkovo je v krajine 79 okresov.

Zoznam obrázkov, tabuliek a máp

Obrázky

Obrázok č. 1: Podiel členov domácnosti podľa vekových skupín a pohlavia 12
Obrázok č. 2: Podiel domácností podľa typológie – vek/zloženie 12
Obrázok č. 3: Podiel domácností podľa typológie – pohlavie/zloženie 12
Obrázok č. 4: Podiel členov domácností so zdravotným postihnutím podľa vekovej skupiny 13
Obrázok č. 5: Podiel domácností podľa potreby 13
Obrázok č. 6: Podiel členov domácností podľa vekových skupin <18 a pohlavia 14
Obrázok č. 7: Podiel školopovinných detí hlásených ako vzdelávané dištančne alebo online v akademickom roku 2023-24 14
Obrázok č. 8: Podiel školopovinných detí hlásených ako vzdelávané dištančne alebo online v akademickom roku 2023-24 14
Obrázok č. 9: Podiel školopovinných detí s nahláseným zámerom zápisu do vzdelávacieho systému na akademický rok 24-25 15
Obrázok č. 10: Podiel domácností podľa informovanosti o službách poskytovania ochrany 16
Obrázok č. 11: Podiel domácností podľa vnímania nepriateľského správania 16
Obrázok č. 12: Podiel domácností podľa hlásených výziev pri prístupe k informáciám 17
Obrázok č. 13: Podiel domácností podľa preferovaného spôsobu poskytovania spätnej väzby 17
Obrázok č. 14: Podiel domácností podla preferovaného prostriedku prijímania informácií 17
Obrázok č. 15: Podiel domácností podľa obáv z rizík, ktorým čelia chlapci a dievčatá 18
Obrázok č. 16: Podiel domácností podľa hlásenej informovanosti, kde hlásiť prípady násilia na deťoch 19
Obrázok č. 17: Podiel domácností podľa obáv o bezpečnosť a ochranu, ktorým čelia muži 20
Obrázok č. 18: Podiel domácností podľa obáv o bezpečnosť a ochranu, ktorým čelia ženy 20
Obrázok č. 19: Podiel domácností podľa vnímaných bariér v prístupe k službám GBV 20
Obrázok č. 20: Podiel domácností podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania 21
Obrázok č. 21: Podiel členov domácnosti v produktívnom veku podľa činnosti 21
Obrázok č. 22: Podiel členov domácností v pracovnom veku, ktorí majú ťažkosti nájsť prácu na Slovensku 22
Obrázok č. 23: Podiel členov domácnosti podľa hlavných činností pred odchodom z Ukrajiny 22
Obrázok č. 24: Podiel domácností podľa indikátora RCSI 23
Obrázok č. 25: Podiel domácností podľa prítomnosti člena s chronickým ochorením podľa vekovej skupiny 24
Obrázok č. 26: Podiel domácností s osobou so zdravotnými potrebami 25
Obrázok č. 27: Podiel domácností s osobou, ktorá trpí duševnými a psychosociálnymi problémami 25
Obrázok č. 28: Podiel spokojnosti domácností s humanitárnymi pracovníkmi 26
Obrázok č. 29: Podiel domácností podľa typu ubytovania 27
Obrázok č. 30: Podiel domácností podľa životných podmienok v súčasnom ubytovaní 27
Obrázok č. 31: Podiel domácností podľa usporiadania ubytovania 27
Obrázok č. 32: Podiel domácností podľa finančnej núdze súvisiacej s ubytovaním 28
Obrázok č. 33: Podiel domácností podľa krátkodobého plánu ubytovania 28
Obrázok č. 34: Podiel domácností bez krátkodobého ubytovacieho plánu, ktoré sú pod tlakom opustiť svoje bývanie 28

Tabuľky

Table 1: Získavanie vzoriek 10

Mapy

Mapa 1: Geografické rozloženie vzorky 9
Mapa 2: Podiel domácností podľa oblasti pôvodu na Ukrajine 13

ZHRNUTIE

V období od 24. februára 2022 do novembra 2024 utieklo z Ukrajiny viac ako 6,7 milióna utečencov a utečeniek.[1] Viac ako 2,8 milióna z nich prekročilo hranice z Ukrajiny do Slovenskej republiky[2] (ďalej len „Slovensko"). O dočasné útočisko požiadalo na Slovensku viac ako 158 000 osôb, pričom v čase písania tejto správy bolo vydaných takmer 130 000 dočasných útočísk.[3] Väčšinu z tých, ktorí prišli na Slovensko a zostali tu, tvoria ženy (49%) a deti (31%), ako aj starší ľudia vrátane osôb so zdravotným postihnutím, z ktorých všetci čelia špecifickým výzvam a zraniteľnostiam, ktoré vedú k trvalej potrebe pomoci a podpory. Vzhľadom na nepredvídateľnú bezpečnostnú a humanitárnu situáciu na Ukrajine sa navyše odhaduje, že presuny obyvateľstva budú pokračovať počas celého roka 2025 a k tým, ktorí do krajiny prišli skôr, sa pridajú noví prichádzajúci Ukrajinci a Ukrajinky, ktorí na Slovensku hľadajú bezpečie a ochranu.

Komplexné a presné údaje sú kľúčové k usmerneniu plánovania, implementácie a hodnotenia programov a intervencií a na podporu humanitárnej reakcie založenej na dôkazoch s cieľom lepšieho riešenia potrieb utečencov a utečeniek. V tejto súvislosti slovenské Koordinačné fórum na pomoc utečencom (RCF) po konzultácii s ďalšími aktérmi a zainteresovanými stranami zapojenými do reakcie na príchod utečencov na Slovensko, ako aj s RCF v iných hostiteľských krajinách v regióne, vykonalo sociálno-ekonomický prieskum Slovenska (SEIS) z roku 2024.

SEIS je proces založený na spolupráci, ktorý sa používa na identifikáciu najnaliehavejších potrieb konkrétnej populácie v rôznych sektoroch, ako je ochrana, zdravotníctvo, vzdelávanie, ubytovanie a živobytie. SEIS je medziagentúrny produkt navrhnutý v súlade s cieľmi Regionálneho akčného plánu reakcie na príchod utečencov z Ukrajiny a konkrétne na podporu slovenského medziagentúrneho akčného plánu reakcie na príchod utečencov (RRP). RRP je medziagentúrny multisektorový plánovací a koordinačný nástroj, ktorý vedie UNHCR. Na Slovensku RRP dopĺňa kroky vykonávané vládou a vychádza z kolektívnej a koordinovanej práce humanitárnych aktérov, dobrovoľníckych skupín a iných miestnych zasahujúcich osôb s cieľom lepšie riešiť potreby utečencov a utečeniek z Ukrajiny.[4]

Prieskum SEIS 2024 na Slovensku viedol Úrad UNHCR na Slovensku a vypracoval ho a zrealizoval medziagentúrny pracovný tím za účasti technických kontaktných osôb z UNHCR, IOM, UNICEF a WHO (Svetová zdravotnícka organizácia). Tím slúžil ako poradná skupina na zabezpečenie medziagentúrneho a multisektorového charakteru prieskumu SEIS a jeho efektívnej implementácie na Slovensku na základe technických odborných znalostí a znalostí špecifických oblastí každého člena počas fázy návrhu a implementácie a po konzultácii so všetkými sektorovými pracovnými skupinami pre RCF Slovenska[5] a ďalšími relevantnými aktérmi. UNHCR spolu so svojimi partnermi, Slovenskou humanitárnou radou (SHR) a IOM, podporili realizáciu prieskumu mobilizáciou osôb na zber údajov v celej krajine. Analýzu údajov podporil svojimi odbornými znalosťami Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV.

Hodnotenie sa realizovalo v období od mája do júla 2024 na základe kvantitatívneho prístupu, ktorým sa oslovilo 874 domácností v celej krajine, čo predstavuje celkovo 1 835 členov domácností spomedzi utečencov a utečeniek. Primárne údaje sa zbierali prostredníctvom štruktúrovaného prieskumu, ktorý zahŕňal multisektorové otázky na úrovni jednotlivcov aj domácností, doplnených kvalitatívnymi zisteniami zo skupinových diskusií. Dotazník bol navrhnutý medziagentúrnym tímom v spolupráci so sektorovými pracovnými skupinami RCF Slovenska.

Predbežné zistenia SEIS Slovenska 2024 partneri RRP už využili počas plánovania na roky 2025 – 2026, ako aj na informovanie o prebiehajúcej práci partnerov a ďalších zainteresovaných strán. Záverečná správa bude slúžiť ako usmernenie pre ďalšiu podporu implementácie humanitárnych intervencií na Slovensku počas roku 2025, pričom sa zabezpečí cielenejší prístup a umožní sa podľa potreby stanoviť priority. Táto správa bola vypracovaná v súlade so záväzkami tzv. veľkej dohody (Grand Bargain) smerom k lepšej harmonizácii a koordinácii hodnotení.

Táto správa prezentuje celkové potreby utečencov a utečeniek z Ukrajiny, ktorí utiekli na Slovensko z dôvodu prebiehajúceho konfliktu v krajine ich pôvodu. Analýza hodnotiacich údajov je prezentovaná v rámci sektorov a podsektorov, predstavuje zhrnutie demografie hodnotenej vzorky a zahŕňa prierezové ukazovatele zodpovednosti voči dotknutým osobám[6] (AAP) a ochrany pred sexuálnym vykorisťovaním a zneužívaním (PSEA).

Prístup k údajom sa nachádza v MicroData knižnici UNHCR

MicroData knižnica UNHCR je verejne dostupná online knižnica, ktorá obsahuje anonymné mikroúdaje nútene vysídlených osôb, ktoré zozbieral UNHCR, jeho partneri a iné tretie strany

1 Dátový portál UNHCR: : online
2 Dátový portál UNHCR Slovensko: : online
3 Oficiálne údaje poskytnuté Ministerstvom vnútra: online
4 Pod pojmom „utečenci z Ukrajiny" sa rozumejú ukrajinskí štátni príslušníci, ako aj štátni príslušníci tretích krajín, ktorí utiekli z Ukrajiny po 24. februári 2022 a potrebujú medzinárodnú ochranu, a to vrátane osôb bez štátnej príslušnosti alebo osôb, ktorým hrozí postavenie osoby bez štátnej príslušnosti.
5 Štruktúra RCF Slovenska: : online
6 AAP: online

Prehľad výsledkov

62% Ženy

38% Muži

2,09 Osôb v domácnosti

32% 0-17 rokov

58% 18-59 rokov

10% 60+ rokov

TOP 3 PRIORITNÉ POTREBY

Ubytovanie

Potraviny

Podpora zamestnanosti/ živobytia

VZDELÁVANIE

83%
detí v školskom veku (6-17 rokov) bolo hlásených ako zapísané do školy na Slovensku [2023/24]

7%
mladých ľudí (15-24 rokov) uviedlo že sú NEET (bez zamestnania, procesu vzdelávania alebo odbornej prípravy)

OCHRANA

26%
domácností uviedlo, že nemá prioritné potreby

15%
domácností uviedlo, že za posledných 30 dní využívali štátne systémy sociálnej ochrany

RODOVO PODMIENENÉ NÁSILIE

7 out of 9
respondentov uviedlo, že sú si vedomí o možnostiach pomoci v oblasti rodovo podmieneného násilia

OCHRANA DETÍ

29%
domácností s aspoň jedným dieťaťom uviedlo, že majú obavy z vážnych rizík, ktorým čelia dievčatá alebo chlapci

SOCIÁLNO-EKONOMICKÉ ZAČLENENIE A ŽIVOBYTIE

66%
členov domácností v produktívnom veku (15-64 years old) uviedlo, že sú zamestnaní

84%
domácností, uviedlo, že majú bankový účet na Slovensku

UBYTOVANIE

85%
domácností uviedlo, že nemajú problémy s podmienkami vo svojom súčasnom ubytovaní

37%
domácností uviedlo, že ich plány na krátkodobé ubytovanie nie sú isté

ZDRAVIE

21%
respondentov so zdravotnými problémami uviedlo, že nie sú schopní získať potrebnú zdravotnú starostlivosť

DUŠEVNÉ ZDRAVIE A PSYCHOSOCIÁLNA PODPORA

28%
domácností s aspoň jedným členom, ktorý zažil problémy s duševným zdravím alebo psychosociálne problémy

ÚVOD

Súvislosti

Vojna na Ukrajine, ktorá eskalovala po rozsiahlej ruskej invázii vo februári 2022, vyústila do najväčšieho vysídľovania a humanitárnej krízy v Európe za posledné desaťročia. Slovensko, podobne ako ostatné krajiny v regióne, zaznamenalo rýchly prílev osôb utekajúcich pred násilnosťami a hľadajúcich ochranu.

K 20. októbru 2024 prekročilo hranicu z Ukrajiny na Slovensko od 24. februára 2022 viac ako 2,7 milióna ľudí.[7] Spomedzi nich požiadalo o dočasné útočisko v krajine viac ako 158 000 osôb, pričom v čase písania tejto správy vydalo Ministerstvo vnútra SR takmer 129 500 platných dočasných útočísk.[8]

Aby bolo možné zhromaždiť informácie o domácnostiach ukrajinských utečencov a utečeniek žijúcich na Slovensku, informovať o humanitárnom plánovaní na rok 2025 a efektívne riadiť stratégiu reakcie cielenými a prioritnými, okamžitými a dlhodobými intervenciami, bolo potrebné vykonať hodnotenie aktuálnych potrieb utečencov a utečeniek.

V tejto súvislosti sa na Slovensku v období od mája do júla 2024 uskutočnil sociálno-ekonomický prieskum (SEIS, predtým známy ako hodnotenie multisektorových potrieb, MSNA, realizovaný v rokoch 2022[9] a 2023[10]) s cieľom usmerniť humanitárnu reakciu a umožniť zacielenie a stanovenie priorít intervencií počas núdzovej situácie a s cieľom informovať o plánovaní reakcie na rok 2025, čím sa lepšie zabezpečí naplnenie potrieb utečencov a utečeniek.

V rámci medziagentúrneho regionálneho akčného plánu reakcie na príchod utečencov a utečeniek z Ukrajiny, a najmä na podporu slovenského medziagentúrneho RRP, realizovalo UNHCR prieskum SEIS 2024 pre Slovensko v spolupráci s medziagentúrnym tímom vrátane kontaktných osôb na technickej úrovni z UNHCR, IOM, UNICEF a WHO. UNHCR spolu so svojimi partnermi Slovenskou humanitárnou radou (SHR) a IOM podporili realizáciu prieskumu mobilizáciou osôb na zber údajov v celej krajine; pričom analýzu vykonal Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV.

Do prípravy a implementácie hodnotenia sa aktívne zapojilo medziagentúrne Koordinačné fórum na pomoc utečencom[11] (RCF) na Slovensku so svojimi sektorovými pracovnými skupinami a ďalšími relevantnými aktérmi. Prieskum SEIS Slovensko 2024 poskytuje aktualizovanú, komplexnú a cielenejšiu analýzu multisektorových potrieb a priorít pre utečencov a utečenky na Slovensku. Výsledky prieskumu SEIS môžu využiť všetky zainteresované strany v rámci RRP na úrovni krajiny a regiónu na pochopenie vyvíjajúcej sa situácie, odhalenie rizík a slabých miest a na obhajobu riešení a podpory od všetkých aktérov zapojených do reakcie, zainteresovaných strán a komunity darcov.

Ciele

Prieskum SEIS je základným medziagentúrnym nástrojom na plánovanie a stanovovanie priorít, rozhodovanie a navrhovanie programov založených na potrebách. Hlavným účelom prieskumu SEIS je podpora plánovacieho cyklu RRP a umožnenie plánovania kľúčových humanitárnych aktérov prostredníctvom poskytovania aktualizovaných informácií o multisektorových potrebách a prioritách utečencov a utečeniek z Ukrajiny. Výsledky prieskumu SEIS využijú všetky zainteresované strany v rámci RRP na pochopenie vyvíjajúcej sa situácie, odhalenie rizík a zraniteľných miest a na obhajobu financovania od darcov. Prieskum SEIS uľahčuje rozhodovanie založené na dôkazoch prostredníctvom údajov na rôznych úrovniach (operačná, strategická, advokačná) a regionálne porovnania prostredníctvom harmonizovaného prístupu.

V prípade regionálneho prieskumu SEIS 2024 sa Regionálny úrad UNHCR pre Európu a medziagentúrni partneri zameriavajú na ďalšiu harmonizáciu základných zložiek prieskumu SEIS pomocou jedného dotazníka pre všetky krajiny.[12] Cieľom bolo umožniť lepšie porovnanie medzi krajinami bez straty možnosti porovnať výsledky z roku 2024 s výsledkami z roku 2023.

Hlavné ciele regionálneho prieskumu SEIS, ktorým sa riadi jeho implementácia na úrovni krajiny:

1. Multisektorový a porovnateľný prehľad/aktualizácia potrieb, kapacít a situácie zraniteľnosti utečencov a utečeniek z Ukrajiny, ktorí sa nachádzajú v Bulharsku, Česku, Estónsku, Maďarsku, Lotyšsku, Litve, Moldavsku, Poľsku, Rumunsku a na Slovensku, s cieľom poskytnúť dôkazy na informovanie humanitárneho plánovania a procese stanovovania priorít.
2. Zabezpečiť pochopenie meniacich sa potrieb a zraniteľnosti rôznych skupín utečencov vrátane žien, detí, starších ľudí, ľudí so zdravotným postihnutím a iných, ktorí môžu čeliť ďalším rizikám a prekážkam.
3. Pochopiť faktory a závažnosť potrieb utečencov a utečeniek zo sektorovo špecifických a medzisektorových perspektív a identifikovať rozdiely v potrebách medzi skupinami obyvateľstva a geografickými oblasťami s cieľom informovať priority reakcie a strategické plánovanie.
4. Zabezpečiť, aby boli perspektívy a preferencie utečencov a utečeniek z Ukrajiny zohľadnené v strategickom plánovaní a plánovaní reakcie.
5. Posilniť cielené poskytovanie pomoci. Cielom je zhromaždiť dostatok dôkazov a údajov na lepšie informovanie budúceho zacielenia na základe získaných údajov.

7 Portál prevádzkových údajov UNHCR: online
8 Udelené dočasné útočiská – Ministerstvo vnútra: online
9 MSNA Slovensko 2022: online
10 MSNA Slovensko 2023: online
11 RCF Slovenska: online
12 Prieskum SEIS 2024 sa realizoval v Bulharsku, Českej republike, Estónsku, Maďarsku, Lotyšsku, Litve, Moldavsku, Poľsku, Rumunsku a na Slovensku.

METODIKA

Geografické pokrytie

Cieľovou populáciou regionálneho prieskumu SEIS 2024 boli všetci utečenci a utečenky z Ukrajiny, ktorí boli v čase zberu údajov prijatí/bývali v pokrytých krajinách. Hodnotenie malo celoštátne geografické pokrytie, pričom v každej krajine sa rozhodlo o špecifickej stratifikácii na nižšej ako vnútroštátnej úrovni. Na Slovensku väčšina respondentov a respondentiek v prieskume SEIS uviedla, že má bydlisko v Bratislavskom (26%) a Nitrianskom (19%) kraji.

MAPA 1: GEOGRAFICKÉ ROZLOŽENIE VZORKY

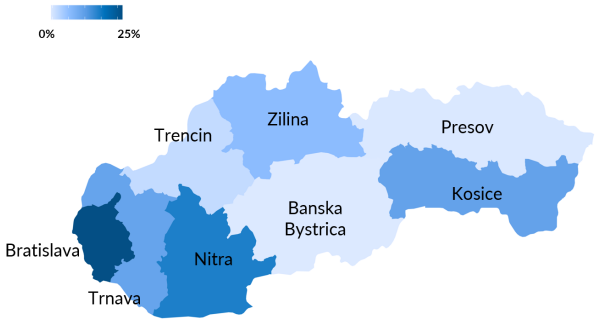

Prieskum SEIS 2024 na Slovensku bol realizovaný prostredníctvom zmiešaného metodického prístupu, ktorý spájal kvantitatívne a kvalitatívne poznatky.

Po prvé, primárne údaje sa zbierali prostredníctvom štruktúrovaného multisektorového prieskumu domácností. Prieskum bol navrhnutý na regionálnej úrovni po konzultácii a spolupráci medzi UNHCR a medziagentúrnym tímom na Slovensku, ako aj sektorovými vedúcimi RCF. Osobné štruktúrované rozhovory obsahovali otázky týkajúce sa úrovne jednotlivca aj domácnosti pre všetky skúmané domácnosti. Zber údajov prebiehal od 21. mája do 25. júla 2024. Predmetnou populáciou boli všetky domácnosti utečencov a utečeniek z Ukrajiny usadených na Slovensku. Rozhovory sa uskutočnili vo všetkých ôsmich krajoch Slovenska vrátane Bratislavského kraja, v ktorom sa nachádza najväčší počet utečencov a utečeniek v krajine. Geografické rozloženie rozhovorov bolo založené na metodike vzoriek (pozri nižšie). Hlavnou jednotkou merania bola domácnosť, pričom špecifické ukazovatele sa merali na individuálnej úrovni kladením otázok respondentom a respondentkám o každom členovi domácnosti.

Po druhé, kvantitatívna zložka bola doplnená o 14 skupinových diskusií (FGD) s utečencami a utečenkami so širokým spektrom aspektov AGD (vek, rod a rozmanitosť), ktoré sa uskutočnili v Bratislave (4), Humennom (3), Košickej Belej (3), Michalovciach (1), Nitre (1), Spišskej Novej Vsi (1) a Žiline (1). Cieľom hlavných tém skupinových diskusií bolo doplnenie kvantitatívnej zložky zameranej na prístup k vzdelávaniu, ochranu detí, prístup k právam, ubytovanie, účasť/integráciu komunity, každodenný život, finančné/ekonomické aspekty a zamestnanosť, plány do budúcnosti, zdravie, jazyk, fyzická a psychická bezpečnosť a štátny sociálny systém.

Zaviedli sa vhodné opatrenia na zabezpečenie ochrany osobných údajov a zaručenie dôvernosti pri všetkých činnostiach zberu a spracovania údajov. Bol vyžiadaný a zaznamenaný súhlas všetkých účastníkov, v ktorom bol jasne uvedený účel a predpokladané použitie údajov.

Získavanie vzoriek a reprezentatívnosť

Kvantitatívny prieskum sa týkal celkovo 874 domácností, z toho 1 835 členov domácnosti. Kvalitatívna skupinová diskusia zahŕňala 120 účastníkov, z ktorých 91 bolo žien a 29 mužov, vo veku od 18 do 88 rokov.

Prieskum zvažoval dve odlišné vrstvy obyvateľstva: utečencov a utečenky žijúce v kolektívnych ubytovacích zariadeniach a utečencov a utečenky žijúce v súkromnom ubytovaní. Pre prvé vrstvy bola vzorka rozdelená medzi kolektívne ubytovacie zariadenia monitorované UNHCR a IOM a v každej vybranej lokalite sa použil systematický náhodný výber domácností.

Pokiaľ ide o druhú vrstvu, vzhľadom na neexistenciu úplného rámca získavania vzoriek (úplný zoznam utečencov a utečeniek z Ukrajiny zaznamenaný v krajine s kontaktnými údajmi alebo podrobnosťami o polohe), štúdia použila viacstupňový formát získavania vzoriek vrátane stratifikovaného plošného získavania vzoriek v prvej fáze a príležitostného získavania vzoriek v poslednej fáze. Pre prvú fázu bol zostavený rámec získavania vzoriek na základe najnovších dostupných údajov o populácii držiteľov a držiteliek štatútu dočasného útočiska na Slovensku poskytnutých Ministerstvom vnútra a rozdelenia príjemcov finančnej pomoci UNHCR podľa kraja a okresu bydliska spolu s údajmi z geografického rozloženia obyvateľstva Slovenska poskytnutými Národným štatistickým úradom, ktoré sa použili na výpočet odhadovaných úrovní hustoty populácie utečencov a utečeniek. Tento rámec získavania vzoriek bol následne stratifikovaný do dvoch hlavných vrstiev: Bratislava a zvyšok krajiny. V rámci každej z nich boli náhodne vybrané okresy na základe nižšie uvedeného prístupu:

- Bratislava: každý okres je zaradený do troch kategórií hustoty (vysoká, stredná a nízka). Vyberá sa všetkých 6 okresov s vysokou hustotou spolu s náhodným výberom 1 okresu so strednou hustotou a 1 okresu s nízkou hustotou. Vzorka v týchto vybraných okresoch je rozdelená úmerne k odhadovanej veľkosti populácie utečencov a utečeniek.

- Zvyšok krajiny: ako prvý krok je vylúčených 15 okresov s menej ako 30 domácnosťami utečencov (predstavujúcich 1 % cieľovej populácie) a ďalších 64 okresov je klasifikovaných do vysokej, strednej a nízkej hustoty. Vyberie sa všetkých 9 okresov s vysokou hustotou, spolu s náhodným výberom 7 z 21 so strednou hustotou a 4 z 34 s nízkou hustotou, spolu je teda 20 okresov. Vzorka v týchto vybraných okresoch je rozdelená úmerne k odhadovanej veľkosti populácie utečencov a utečeniek.

Druhá fáza zahŕňala identifikáciu a rozhovor s cieľovými domácnosťami prostredníctvom náhodného získavania vzoriek v rôznych lokalitách v rámci každého z vybraných okresov.

Cieľová veľkosť vzorky bola stanovená na minimálne 800 a maximálne 1 000 domácností, pričom sa zohľadnila minimálna veľkosť vzorky požadovaná v náhodných vzorkách pre odhady s 95% úrovňou spoľahlivosti a 5% chybovosťou (približne 400 domácností) a zdvojnásobením tejto hodnoty na zohľadnenie efektu formátu získavania vzoriek. Vzorka bola rozdelená medzi domácnosti žijúce v súkromnom ubytovaní (predstavujúce 80% vzorky) a v kolektívnych ubytovacích zariadeniach (predstavujúce 20% vzorky) na základe predpokladaného rozdelenia celkovej populácie utečencov a utečeniek v celej krajine.

TABUĽKA 1: ZÍSKAVANIE VZORIEK

Vrstva	Odhadovaný počet dostupných jednotlivcov	Odhadovaný počet dostupných domácností	Minimálny rámec vzorky	Maximálny rámec vzorky	Dosiahnutá vzorka
Súkromné ubytovanie	95,200	41,391	640	800	703
Kolektívne ubytovanie	23,800	10,348	160	200	171
Spolu	119,000	51,739	800	1,000	874

Skupinové diskusie sa uskutočnili po celej krajine, aby čo najviac odrážali geografické rozloženie utečencov a utečeniek z Ukrajiny. Účastníci boli oslovení prostredníctvom príležitostného získavania vzoriek, ako je uvedené vyššie v tomto texte.

Zber údajov

Kvantitatívny zber údajov realizovaný osobami zbierajúcimi údaje z IOM a SHR pozostával z multisektorového prieskumu na úrovni domácností realizovaného pomocou elektronických tabletov. Všetky rozhovory sa uskutočnili na úrovni domácností (s individuálnymi opakujúcimi sa otázkami na člena domácnosti): osoby zberajúce údaje viedli osobné rozhovory iba s dospelými členmi domácností, ktorým kládli otázky odrážajúce sociálno-ekonomické postavenie celej domácnosti, ktoré zahŕňali odpovedanie v mene všetkých nerodinných členov alebo členov iných rodín žijúcich pod jednou strechou a zdieľajúcich zdroje. Tento postup sa uplatnil z dôvodu častého zdieľania zdrojov a výdavkov medzi utečencami a utečenkami žijúcimi v tej istej domácnosti, ako je napríklad združovanie finančných prostriedkov na nákup potravín alebo platenie nájomného. V prípade niektorých ukazovateľov zdravia, vzdelávania, ochrany a sociálno-ekonomického začlenenia sa údaje zbierali na individuálnej úrovni prostredníctvom kladenia otázok respondentom a respondentkám v mene všetkých ostatných členov domácnosti.

Respondenti a respondentky boli náhodne vybraní a rozhovory sa uskutočnili vo verejných priestoroch po celej krajine vrátane integračných centier a komunitných podujatí. Miestne organizácie v teréne podporovali poskytovanie informácií o miestach a podujatiach s cieľom uľahčiť proces oslovovania respondentov a respondentiek.

Vo všetkých fázach prieskumu boli prijaté všetky potrebné opatrenia, ako je stanovené v Zásadách ochrany osobných údajov UNHCR[13] s cieľom chrániť osobné údaje a minimalizovať riziko pripisovania zistení konkrétnym jednotlivcom alebo domácnostiam.

Okrem ochrany osobných údajov sa prieskum riadil zásadou zodpovednosti za údaje, ktorou je bezpečná, etická a efektívna správa údajov, ako je uvedené v operačnom usmernení Medziagentúrneho stáleho výboru (IASC) o zodpovednosti za údaje v rámci humanitárnej činnosti[14]. To zahŕňalo vyžiadanie informovaného súhlasu a prijatie opatrení na zabránenie vystaveniu citlivých neosobných údajov, zabezpečenie ochrany a bezpečnosti údajov v súlade so zásadami zodpovednosti za údaje v rámci humanitárnej činnosti.

13 Zásady ochrany osobných údajov UNHCR: online
14 Operačné usmernenie IASC o zodpovednosti za údaje v rámci humanitárnej činnosti: online

Okrem technickej zložky absolvovali osoby zberajúce údaje v rámci prieskumu SEIS odbornú prípravu aj v oblasti humanitárnych zásad, ochrany, rodovo podmieneného násilia, ochrany pred sexuálnym vykorisťovaním a zneužívaním (PSEA), úctivej komunikácie a odolnosti, aby sa zabezpečilo uplatňovanie zásady „neubližovať" a maximalizovala sa kvalita zozbieraných údajov.

Kvalita údajov bola zabezpečená aj prostredníctvom monitorovania procesu zberu údajov, ako aj pomocou cvičení na čistenie údajov vrátane logických kontrol, dĺžky rozhovorov a odľahlých hodnôt, ktoré boli označené a riešené tímami v teréne.

Skupinové diskusie sa uskutočnili v apríli, máji a júli 2024, väčšinou v kolektívnych ubytovacích zariadeniach alebo v komunitných a záchytných centrách a modrých kontaktných bodoch[15].

Analýza údajov

Predbežnú analýzu vykonala Slovenská akadémia vied podľa Plánu analýzy údajov dohodnutého na medziagentúrnej úrovni, aby sa uľahčila prvotná interpretácia a vstupy od medziagentúrneho tímu. Na analýzu sa použil softvér R. Na úpravu distribúcie vzoriek podľa demografického profilu dostupných údajov o držiteľoch a držiteľkách dočasného útočiska sa použili váhy.[16] Zhrnutia skupinových diskusií boli konsolidované facilitátormi. Tieto zhrnutia boli následne predmetom tematickej analýzy a boli použité na poskytnutie podrobnejšieho prehľadu pre kvantitatívne analýzy.

Okrem toho sa zorganizovalo podujatie za okrúhlym stolom za účasti vládnych subjektov, humanitárnych aktérov a iných kľúčových zainteresovaných strán s cieľom predstaviť predbežné výsledky a získať poznatky a usmernenia od odborníkov a odborníčiek v každej oblasti, uviesť výsledky do kontextu, doplniť predbežné zistenia, zabezpečiť rozčlenenú analýzu a zvážiť ďalšiu analýzu v rámci špecifických skupín obyvateľstva a tém.

Táto správa prezentuje výsledky analýzy a tiež poznatky a interpretácie poskytnuté odborníkmi v každom z hodnotených sektorov.

Obmedzenia

Reprezentatívnosť a chybovosť: vzhľadom na absenciu úplného rámca získavania vzoriek sa v štúdii musel využiť zmiešaný formát získavania vzoriek zahŕňajúci pravdepodobnostný výber okresov a distribúciu vzorky pomerne k odhadovanej veľkosti populácie utečencov a utečeniek. Cieľom bolo zabezpečiť geografickú reprezentatívnosť v kombinácii s nepravdepodobnostným výberom domácností v poslednej fáze (príležitostné získavanie vzoriek), čo by mohlo spôsobiť skreslenie a zabrániť výpočtu konečnej chybovosti vzorky. Hoci výsledky nie je možné nevyhnutne extrapolovať na všetkých utečencov a utečenky z Ukrajiny žijúcich na Slovensku, demografické zloženie vzorky prieskumu ukazuje veľmi podobné rozloženie, ako je rozloženie celkovej populácie utečencov a utečeniek, čo sa odráža v administratívnych údajoch a predchádzajúcich štúdiách a poskytuje istotu, že konečné výsledky sa môžu považovať za dobrý ukazovateľ celkovej situácie utečencov a utečeniek v krajine.

Vnímanie a zaujatosť respondentov a respondentiek: ukazovatele súvisiace s poskytovaním služieb sú založené na vnímaní respondentov a respondentiek a nemusia priamo odrážať realitu poskytovania služieb. Niektoré ukazovatele môžu byť podhodnotené alebo nadhodnotené z dôvodu subjektivity a vnímania respondentov a respondentiek. Okrem toho skupinové diskusie neboli prepísané verbálne a analýza bola založená výlučne na parafrázovanom a zhrnutom materiáli. To by mohlo viesť k obmedzenému chápaniu prežívaných skúseností účastníkov.

Citlivosť: respondenti a respondentky mohli pociťovať určitú neochotu odpovedať na niektoré otázky (napr. o príjmoch a výdavkoch, rizikách ochrany, potravinovej bezpečnosti a spotrebe, nezákonnej práci, potrebe v oblasti duševného zdravia a psychosociálnej podpory), čo primerane ovplyvnilo výsledok prieskumu.

Načasovanie hodnotenia: keďže zber údajov sa uskutočnil v období od mája do júla 2024, zistenia by sa mali interpretovať ako prehľad situácie utečencov a utečeniek v danom čase.

15 Modré kontaktné body: online
16 Udelené dočasné útočiská – zdroj Ministerstvo vnútra: online

ZISTENIA

Profil respondentov a respondentiek

V tejto časti sú opísané demografické charakteristiky, najmä pokiaľ ide o rod, vek a zraniteľnosť respondentov a respondentiek, a poskytuje prehľad 874 jednotlivcov, ktorí odpovedali v mene svojej domácnosti. Títo respondenti predstavujú kľúčové demografické zloženie domácností zahrnutých do hodnotenia. Rozhovory sa viedli len s dospelými, z ktorých 73% tvorili ženy a 27% muži. Spomedzi všetkých respondentov a respondentiek bola najviac zastúpená veková skupina 35 – 59 rokov (58 % respondentov).

Priemerný vek respondentov a respondentiek zaznamenaný na celoštátnej úrovni bol 42 rokov, pričom najvyšší priemerný vek bol v Banskobystrickom kraji (47 rokov) a najnižší v Nitrianskom kraji (41 rokov). Okrem toho najvyšší podiel žien bol zaznamenaný v Trnavskom kraji (83%) a najnižší v Banskobystrickom kraji (54%).

Väčšina respondentov a respondentiek uviedla, že má ukrajinské občianstvo (99,7%), pričom len 1% malo ruské občianstvo. Podobne takmer všetci respondenti (99%) sa identifikovali s ukrajinským etnickým pôvodom, zatiaľ čo malý počet (3%) sa identifikovali ako Rusi.

Profily domácností

Respondenti a respondentky poskytli informácie aj za každého jednotlivého člena svojej domácnosti. Medzi 874 skúmanými domácnosťami bolo celkovo zaradených 1 835 členov domácností. Priemerná veľkosť domácnosti bola 2,09, čo odzrkadľuje pokles v porovnaní s minuloročným výsledkom 2,3 jednotlivca na domácnosť. Pokiaľ ide o oblasť bydliska, signifikantná väčšina (88%) domácností uviedla, že býva v mestských oblastiach, zatiaľ čo zvyšné domácnosti uviedli, že sa nachádzajú vo vidieckych oblastiach.

Ženy tvorili 62% všetkých členov domácnosti. Podobne ako na úrovni domácností, aj na individuálnej úrovni boli najpočetnejšie zastúpené ženy vo veku 35 až 59 rokov (26%), ktoré tvorili najväčšiu vekovú skupinu, po ktorej nasledovala skupina vo veku 18 – 34 rokov (14%). Okrem toho 32 % členov domácnosti bolo mladších ako 18 rokov.

Obrázok č. 1: PODIEL ČLENOV DOMÁCNOSTI PODĽA VEKOVÝCH SKUPÍN A POHLAVIA

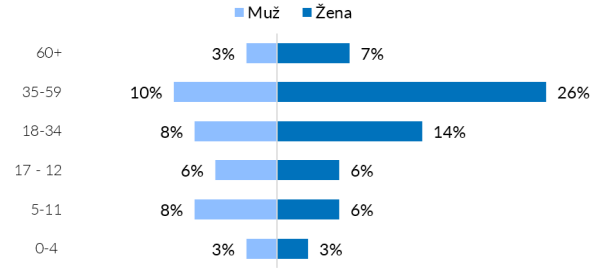

Celkovo bolo v 74% domácností uvedená ako hlava rodiny žena a 46% s aspoň jedným členom domácnosti mladším ako 18 rokov. Okrem toho v 18% domácností bol aspoň jeden člen starší ako 60 rokov a v 13% domácností bola hlavou rodiny staršia osoba.

V 2% hodnotených domácností boli uvedené deti žijúce bez biologického rodiča a približne v 3% domácností žilo aspoň jedno dieťa s hlavou rodiny so zdravotným postihnutím. V 11% domácností bolo bežné, že jednotlivci mladší ako 25 rokov robili významné rozhodnutia, zatiaľ čo približne 0,6% domácností uviedlo, že dieťa mladšie ako 18 rokov preberalo vedúcu úlohu pri prijímaní zásadných rozhodnutí.

Najbežnejšiu typológiu domácností na základe veku dospelých a prítomnosti nezaopatrených osôb tvorila jedna alebo viacero dospelých osôb vo veku 18 – 59 rokov bez nezaopatrených osôb, čo predstavuje 40% domácností. Na porovnanie, 31% domácností tvorila jedna dospelá osoba vo veku 18 – 59 rokov s nezaopatrenými osobami. Pri kategorizácii podľa pohlavia a rodičovských rolí bolo 32% domácností vedených dospelými ženami vo veku 18 rokov alebo viac s deťmi, zatiaľ čo 27% bolo vedených ženami bez detí. Naproti tomu iba 0,5% domácností viedli muži s deťmi, v porovnaní s 15 % vedených mužmi bez detí. Medzi domácnosťami s dvoma alebo viacerými dospelými bolo 13% s deťmi a 12% bez detí.

Obrázok č 2: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA TYPOLÓGIE – VEK/ZLOŽENIE

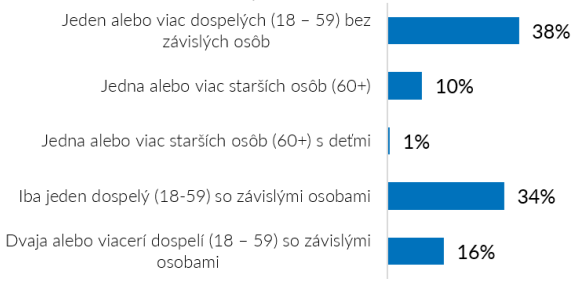

Obrázok č 3: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA TYPOLÓGIE – POHLAVIE/ZLOŽENIE

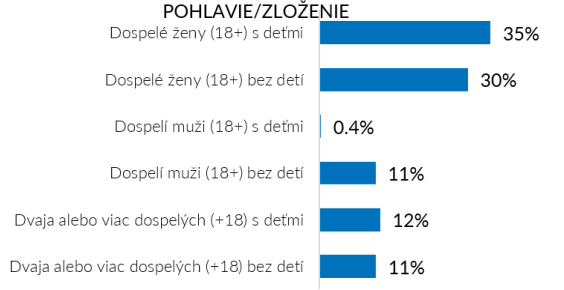

Vytieňované oblasti na mape Ukrajiny nižšie predstavujú konkrétne oblasti, z ktorých boli domácnosti utečencov a utečeniek vysídlené podľa údajov z prieskumu. Väčšina domácností uvádza, že pochádzajú z východnej časti krajiny, najmä Charkovskej oblasti (17%), Doneckej oblasti (13%) a Dnepropetrovskej oblasti (13%). Okrem toho 11% respondentov a respondentiek uviedlo, že pochádzajú z mesta Kyjev a z Kyjevskej oblasti. Pokiaľ ide o dĺžku pobytu v krajine, 41% všetkých členov domácností prišlo na Slovensko počas prvých mesiacov (február až apríl 2022) celoplošnej invázie, pričom len v marci 2022 prišlo 26%. Celkovo 67% prišlo v roku 2022, 22% v roku 2023 a v roku 2024 zatiaľ 8%. Približne 3% jednotlivcov bývali na Slovensku už pred februárom 2022.

MAPA 2: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA OBLASTI PÔVODU NA UKRAJINE

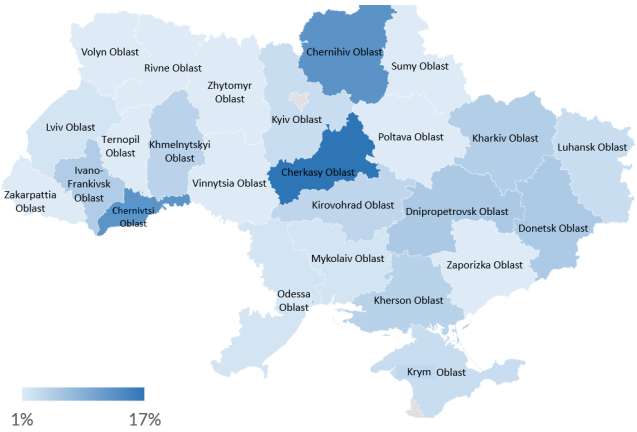

Po krátkom súbore otázok washingtonskej skupiny (WG-SS)[17] sa zastupujúcim respondentom a respondentkám položila otázka, či má niektorý člen domácnosti zrakové, sluchové, pohybové, kognitívne a komunikačné ťažkosti alebo ťažkosti s osobnou starostlivosťou. Celkovo 11% členov domácností uviedlo stupeň 3 alebo vyšší stupeň zdravotného postihnutia[18] (veľké ťažkosti alebo úplná neschopnosť). To predstavuje 19% domácností s aspoň jedným členom s touto úrovňou postihnutia. Približne 45% respondentov a respondentiek vo veku 60 a viac rokov uviedlo stupeň zdravotného postihnutia 3 a viac, 9% v prípade vekovej skupiny 18 – 59 rokov a 2% vo vekovej skupine 5 – 17 rokov.

Obrázok č. 4: PODIEL ČLENOV DOMÁCNOSTÍ SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM PODĽA VEKOVEJ SKUPINY

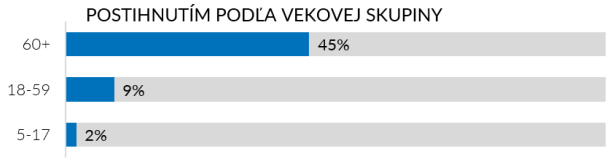

Prioritné potreby

Približne tri štvrtiny (74%) domácností uviedlo prítomnosť prioritných potrieb v čase rozhovoru. To predstavuje pokles o 9 percentuálnych bodov v porovnaní s výsledkami z predchádzajúceho roka (83%). Rozdiely boli pozorované medzi pohlaviami respondentov: takmer 76% žien uviedlo prítomnosť prioritných potrieb v porovnaní so 66 % mužov. Rastúci trend vo vyjadrených potrebách bol pozorovaný vo všetkých vekových skupinách. Spomedzi respondentov a respondentiek vo veku 18 – 34 rokov uviedlo potreby 67% v porovnaní so 74% respondentov a respondentiek vo veku 35 – 59 rokov a 88% respondentov a respondentiek vo veku 60 a viac rokov. Podobne 83% domácností s aspoň jedným chronicky chorým členom uviedlo potreby v porovnaní so 66% domácností bez chronicky chorých členov.

Spomedzi tých, ktorí vyjadrili potreby, takmer polovica (49%) označila za primárny problém ubytovanie. Okrem toho 31% domácností uviedlo potreby súvisiace s potravinami, zatiaľ čo 24 % uviedlo obavy týkajúce sa zamestnania a živobytia. Ide o dôležitú zmenu v porovnaní s výsledkami z roku 2023, kedy medzi tri hlavné prioritné potreby patril prístup k zdravotnej starostlivosti, zamestnanie a jazykové kurzy.[19] Mierny rozdiel v zložení troch hlavných prioritných potrieb sa vyskytol medzi pohlaviami. Medzi mužmi bolo zamestnanie na treťom mieste (29%), zatiaľ čo u žien boli na treťom mieste zdravotnícke služby (25%) a tesne za nimi nasledovalo zamestnanie (22%).

Obrázok č. 5: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA POTREBY

Obrázok č. 5A: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA PRIORITNÝCH POTRIEB [MCQ]

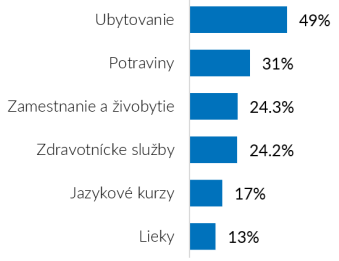

17 Krátky súbor otázok washingtonskej skupiny: online
18 Stupeň zdravotného postihnutia 3 alebo vyšší: stupeň uvedenej závažnosti ťažkostí je „veľké ťažkosti" alebo „úplná neschopnosť".
19 MSNA Slovensko 2023: online

Vzdelávanie

Z celkovej opýtanej vzorky 46% domácností uviedlo, že majú aspoň jedno dieťa mladšie ako 18 rokov. Okrem toho 31% všetkých členov domácnosti tvorili deti vo veku 0 až 17 rokov, zatiaľ čo 23% tvorili deti v školskom veku od 6 do 17 rokov.

Obrázok č. 6: PODIEL ČLENOV DOMÁCNOSTÍ PODĽA VEKOVÝCH SKUPIN <18 A POHLAVIA

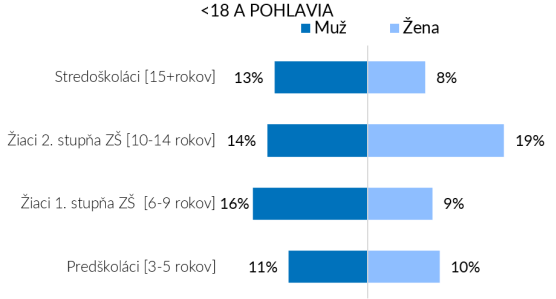

Na základe údajov prieskumu SEIS 83% zo všetkých detí v školskom veku (6 –17 rokov) navštevovalo školu na Slovensku v akademickom roku 2023/24, pričom 17% nebolo zapísaných do slovenského školského systému. Boli identifikované dva hlavné dôvody, prečo nie sú deti zapísané do slovenských škôl. Po prvé, väčšina detí nezapísaných na Slovensku (58%) zostala zapísaná v školách na Ukrajine a absolvovala dištančné vzdelávanie. Po druhé, aj keď ide o menej častý dôvod (15%), niektoré deti, ktoré už neboli oficiálne zapísané do ukrajinských škôl, sa naďalej spoliehali na diaľkové/online vzdelávacie nástroje na pokračovanie vo vzdelávaní doma. Medzi ďalšími uvádzanými dôvodmi bolo, že deti už skončili školu, nedostatok škôl v dostupnej vzdialenosti a jazykové bariéry s menším percentuálnym zastúpením (2% – 5%). Ide o zmenu v porovnaní s výsledkami z predchádzajúceho roka, keď takmer tri štvrtiny (73%) prípadov detí nenavštevujúcich školu na Slovensku boli hlásené z dôvodu zápisu do dištančného vzdelávania, v ostatných prípadoch rodičia ešte len čakali na odpoveď od škôl ohľadom ich žiadostí (14%).[20]

Obrázok č. 7: PODIEL ŠKOLOPOVINNÝCH DETÍ HLÁSENÝCH AKO NAVŠTEVUJÚCE ŠKOLU V AKADEMICKOM ROKU 2023-24

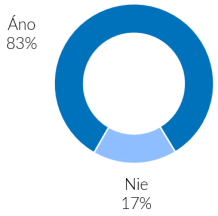

Obrázok č. 7A: PODIEL PREKÁŽOK ŠKOLSKEJ DOCHÁDZKY [MCQ]

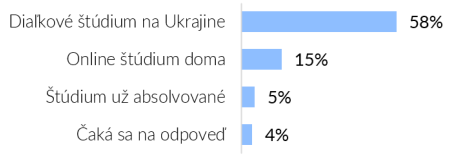

Ďalšie informácie zo skupinových diskusií založené na skúsenostiach účastníkov naznačili pretrvávajúce problémy v prístupe k vzdelávaniu na Slovensku. Medzi kľúčové problémy patrila absencia jasných právnych ustanovení o povinnom vzdelávaní, nedostatočná podpora v školách – ako napríklad jazyková asistencia, adaptačné programy, asistenti učiteľa, duševné zdravie a psychosociálna podpora (MHPSS). Niektorí účastníci tiež uviedli nedostatok príležitostí na odbornú prípravu pre učiteľov a učiteľky v oblasti inkluzívneho vzdelávania. V dôsledku toho deti utečencov a utečeniek z Ukrajiny čelia problémom pri adaptácii na slovenské vzdelávacie prostredie, pričom nedostatok vhodných podporných opatrení vedie k tomu, že niektoré deti sa neučia efektívne alebo predčasne ukončia školskú dochádzku. Okrem toho boli počas diskusií spomenuté prípady detí, ktoré boli dlhší čas mimo školy, pričom niektorým deťom v treťom ročníku chýbali základné zručnosti v oblasti gramotnosti.

Významná časť detí v školskom veku (42%) sa v predchádzajúcom akademickom roku 2023/2024 vzdelávala na diaľku alebo online. Zo žiakov zapojených do dištančného vzdelávania 60% uviedlo, že sa zapísali na slovenskú školu, ale svoje vzdelanie si dopĺňali ukrajinským učebným plánom online, a 26% využívalo len ukrajinskú online školskú platformu. Počas skupinových diskusií sa rozoberalo aj dištančné vzdelávanie s prípadmi online absolventov ukrajinského študijného programu, ktorí plánujú pokračovať vo vysokoškolskom štúdiu na Slovensku. Zo všetkých opýtaných detí v školskom veku bolo 43% stále formálne zapísaných do školy na Ukrajine v akademickom roku 2023/24.

Obrázok č. 8: PODIEL ŠKOLOPOVINNÝCH DETÍ HLÁSENÝCH AKO VZDELÁVANÉ DIŠTANČNE ALEBO ONLINE V AKADEMICKOM ROKU 2023-24

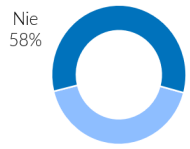

Obrázok č. 8A: TYPY DIŠTANČNÉHO VZDELÁVANIA[MCQ]

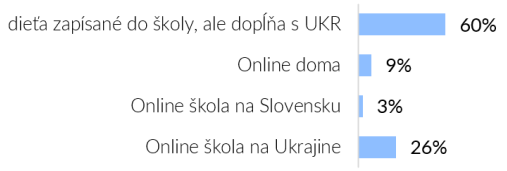

Očakáva sa, že tri štvrtiny všetkých detí utečencov a utečeniek v školskom veku budú v školskom roku 2024/2025 zapísané do slovenského národného vzdelávacieho systému. Okrem toho 8% plánovalo navštevovať medzinárodné školy, zatiaľ čo niekoľko rodín nebolo rozhodnutých alebo neplánovalo zápis.

20 MSNA Slovensko 2023: online

Obrázok č. 9: PODIEL ŠKOLOPOVINNÝCH DETÍ S NAHLÁSENÝM ZÁMEROM ZÁPISU DO VZDELÁVACIEHO SYSTÉMU NA NASLEDUJÚCI AKADEMICKÝ ROK 2024-25

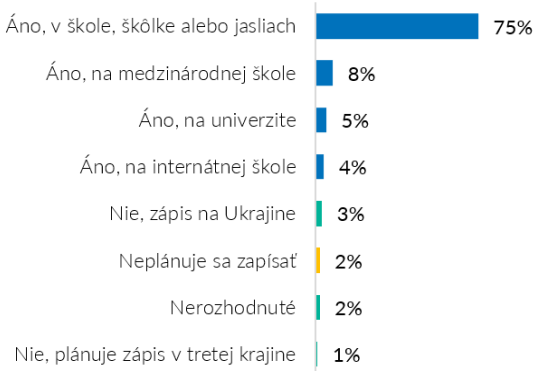

Odborné poznatky v oblasti vzdelávania:

Údaje z prieskumu SEIS ukazujú pozitívny trend, pokiaľ ide o nárast uvedených zápisov do slovenských škôl (zo 68% v roku 2023 na 83% v roku 2024), pričom účasť na dištančnom vzdelávaní prostredníctvom ukrajinskej online platformy klesla (zo 75% v roku 2023 na 42% v roku 2024). To naznačuje, že stále väčší počet detí utečencov a utečeniek z Ukrajiny je zapísaných a zostáva v slovenských školách napriek niektorým pretrvávajúcim problémom v prístupe k vzdelávaniu, ako je nedostatočná jasnosť v oblasti povinného vzdelávania pre deti utečencov a utečeniek so štatútom dočasného útočiska, ako aj sociálno-emocionálne problémy a problémy duševného zdravia. Tieto výzvy sa odzrkadľujú aj v spätnej väzbe z terénu, pričom rodičia utečenci a utečenky tiež vyjadrujú obavy z uznávania štúdia ukončeného zo zahraničia ako ďalšej prekážky pri zvažovaní zápisu do školy na Slovensku. Údaje z prieskumu SEIS ukazujú, že 43% ukrajinských detí je stále zapísaných v ukrajinskom vzdelávacom systéme a že zo 42% detí študujúcich na diaľku alebo online je 60% zapísaných v slovenských školách, pričom základné ukrajinské predmety dokončujú online (ukrajinský jazyk, literatúra a história).

Pre tých, ktorí sú v škole, sa kvalita vzdelávacích skúseností pre deti utečencov a utečeniek z Ukrajiny javí ako nerovnaká a problémy pretrvávajú – učitelia, učiteľky, zamestnanci a zamestnankyne škôl by mali prospech z ďalšieho budovania kapacít v oblasti inkluzívnych, ústretových a podporných prístupov v školách, ako aj z aktívnej spolupráce s rodinami, aby mohli lepšie reagovať na potreby detí. Prebiehajúca reforma Slovenska so zavedením „podporných opatrení“ je krokom vpred a základom pre posilnenie prístupu vzdelávacieho systému k inklúzii utečencov a utečeniek a k diverzite a multikulturalizmu vo vzdelávacích prostrediach.

Ukrajinskí adolescenti a adolescentky a mládež na Slovensku sú obzvlášť zraniteľní a najťažšie osloviteľní, pretože pre nich nie sú dostupné služby a/alebo nie sú zapojení do služieb. Chýbajú tak v systémoch podpory a ochrany, pričom často čelia väčším výzvam pri adaptácii na novú krajinu a nové školské prostredie ako deti vo veku základného vzdelávania. Dodatočný zber údajov a analýzy zamerané na trend zápisu pre túto skupinu (vo veku 10 – 17 rokov), ich skúsenosti s učením a ašpirácie do budúcnosti (v zmysle vzdelania a/alebo zamestnania) by boli dôležité pre ďalšie informácie o strategických intervenciách na podporu ich prístupu a ukončenia stredných škôl (vrátane technického a odborného vzdelávania a prípravy) a prechodu do terciárneho vzdelávania a na trh práce.

Prístup k stredoškolskému vzdelávaniu je pre ukrajinských študentov a študentky na Slovensku aj naďalej veľkou výzvou. Prijímacie skúšky spôsobujú problémy v dôsledku jazykových bariér, a preto je pre týchto študentov a študentky náročné súťažiť spravodlivo. Prístup na niektoré školy, ako sú gymnáziá, je obzvlášť obmedzený, pretože nedostatok miesta spôsobuje, že aj slovenskí študenti a študentky majú problém dostať sa na ne, čo ešte viac znevýhodňuje ukrajinských študentov a študentky, ktorým často zostáva len možnosť zápisu do menej žiadaných škôl. Otázky inklúzie sú významné aj v rámci stredoškolského vzdelávania, pričom mnohí ukrajinskí študenti a študentky zažívajú pocity izolácie a straty motivácie v dôsledku nedostatočnej adaptačnej podpory a obmedzenej jazykovej pomoci. Niektorí ukrajinskí študenti a študentky sa rozhodnú dokončiť stredoškolské vzdelanie online prostredníctvom ukrajinských škôl. Po dvoch rokoch na slovenských stredných školách mnohí prechádzajú priamo na slovenské vysoké školy. Tento trend narúša kontinuitu pre stredné školy, ktoré strácajú študentov a študentky počas štúdia, a školy sú menej naklonené prijímaniu študentov, ktorí nemusia zostať a dokončiť štúdium.

Pozitívom je, že Ministerstvo školstva SR zavádza novú legislatívu a systémové opatrenia na zlepšenie inklúzie ukrajinských študentov a študentiek. Od septembra 2025 sa povinná školská dochádzka rozšíri na ukrajinské deti utečencov a utečeniek so štatútom dočasného útočiska. Novo prichádzajúce rodiny musia zapísať školopovinné deti do troch mesiacov, zatiaľ čo rodiny, ktoré už bývajú na Slovensku, by mali začať so zápisom na jar 2025, aby zabezpečili umiestnenie do septembra. Obce ako zriaďovatelia škôl majú teraz vylepšený prístup k národným údajom, aby zabezpečili zápis ukrajinských detí žijúcich v ich jurisdikcii.

Potreba konzistentnej jazykovej podpory sa čoraz viac uznáva, pričom jazykové školy majú k dispozícii nové financovanie a programy. V rámci škôl majú ukrajinskí študenti a študentky nárok na rovnaké podporné opatrenia – ako je jazykové vzdelávanie, psychologická pomoc a asistenti učiteľa – aké majú ich slovenskí rovesníci a rovesníčky. Napriek tomu však pretrvávajú značné problémy, keďže mnohé školy majú problém zabezpečiť tieto opatrenia v dôsledku faktorov, ako sú nedostatočné a zložité mechanizmy financovania a nedostatok kvalifikovaného personálu (učiteľov a učiteľky slovenčiny ako druhého jazyka, ukrajinsky hovoriacich psychológov a psychologičky, asistentov a asistentky).

Ochrana

Táto časť sa zaoberá celým radom tém vrátane všeobecných ochranných opatrení, sociálnej súdržnosti a rôznych súvisiacich otázok. Zdôrazňuje tiež dôležitosť zodpovednosti voči dotknutým populáciám, pričom sa má zabezpečiť, aby boli vypočuté a aby sa ich potreby riešili v kontexte úsilia o ochranu.

V súvislosti so všeobecnou ochranou a právnym postavením utečencov a utečeniek bolo dočasné útočisko poskytnuté 91% respondentom a respondentkám, zatiaľ čo 3% získali štatút utečenca. V 2% prípadov bolo vydané povolenie na prechodný alebo krátkodobý pobyt (s platnosťou kratšou ako 12 mesiacov) a 1% získalo povolenie na trvalý alebo dlhodobý pobyt (s platnosťou 12 a viac mesiacov). Len asi 0,1% respondentov a respondentiek uviedlo, že nemajú žiadne právne postavenie a zvyšok uviedol, že má študentské alebo pracovné povolenie alebo iný typ povolenia. Najčastejším dokladom totožnosti, ktorý mal aspoň jeden člen domácnosti, bol platný biometrický pas, a to v prípade 93% domácností. Vo veľmi malom počte prípadov (0,2%) nemal ani jeden člen domácnosti žiadnu formu dokladu totožnosti.

Polovica respondentov a respondentiek uviedla informovanosť o štátnych sociálnych službách (51%), ďalej o právnych službách (35%) a bezpečných miestach, ochrane a podporných centrách (24%). O týchto službách však nevedelo 17% respondentov a respondentiek. Okrem toho 91% uviedlo, že sa cítia bezpečne, keď sa po zotmení prechádzajú sami vo svojom okolí.

Obrázok č. 10: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA INFORMOVANOSTI O SLUŽBÁCH POSKYTOVANIA OCHRANY[MCQ]

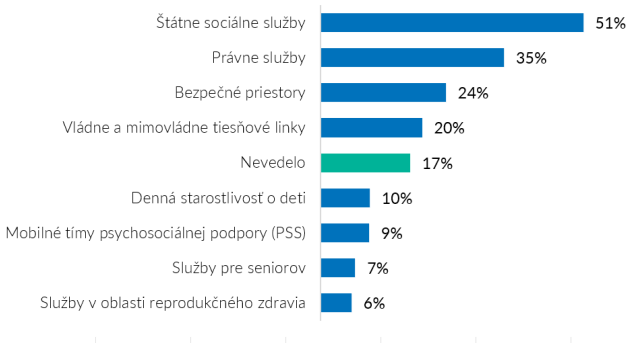

Pokiaľ ide o vzťah medzi utečencami/utečenkami a hostiteľskou komunitou, respondenti a respondentky opísali vzťah vo všeobecnosti ako pozitívny, pričom 74% vyjadrilo tento názor, zatiaľ čo len asi 2% uviedli negatívny vzťah a neutrálny vzťah bol uvedený v 24% prípadov. Pre 71% domácností zostala kvalita vzťahu s hostiteľskou komunitou nezmenená od príchodu na aktuálne miesto, zatiaľ čo 10% uviedlo zlepšenie tohto vzťahu. Naopak 19% uviedlo, že sociálna súdržnosť sa zhoršila.

V súvislosti so sociálnou súdržnosťou sa uskutočnila ďalšia analýza. Dve tretiny domácností (66%) uviedli, že sa nestretli so žiadnym nepriateľským správaním alebo postojmi členov hostiteľskej komunity. Približne v tretine domácností (34%) však aspoň jeden člen zažil nejakú formu nepriateľstva. Najčastejšie uvádzanou formou nepriateľstva bola verbálna agresia, ktorú uviedlo 71% tých, ktorí zažili nepriateľstvo. Okrem toho sa 31% stretlo s nepriateľskými alebo agresívnymi komentármi na sociálnych médiách, zatiaľ čo 29% uviedlo, že zažili diskriminačné správanie. Tieto zistenia poukazujú na prejavy nepriateľstva voči utečencom a utečenkám nielen v online priestore, ale najmä prostredníctvom explicitnej osobnej konfrontácie jednotlivcov. Najvyššia prevalencia prejavov nepriateľstva je verbálneho charakteru. Fyzické formy nepriateľstva, ako sú fyzické útoky, boli hlásené menej často, ale stále predstavovali významnú časť, ktorá postihla 6% respondentov a respondentiek, ktorí uviedli nepriateľské správanie.

Obrázok č. 11: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA VNÍMANIA NEPRIATEĽSKÉHO SPRÁVANIA

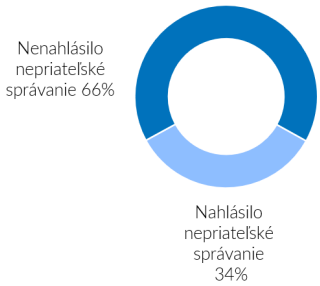

Obrázok č. 11A: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA TYPU NEPRIATEĽSKÉHO SPRÁVANIA [MCQ]

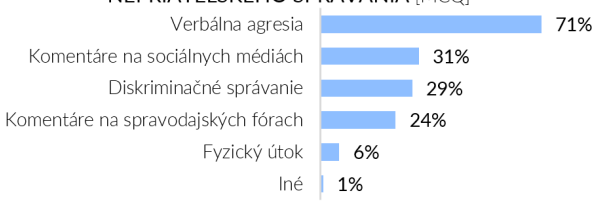

Zodpovednosť voči dotknutým populáciám

Celkovo 55% domácností uviedlo, že dostali nejakú formu pomoci počas troch mesiacov pred účasťou v prieskume. Spomedzi týchto domácností 91% vyjadrilo spokojnosť s prijatou pomocou. Z 9% hlásiacich nespokojnosť, najčastejšie uvádzaným dôvodom nespokojnosti medzi tými, ktorí poskytli konkrétnu odpoveď, bola vnímaná nedostatočnosť pomoci, pričom tento názor zdieľalo 62% (19 odpovedí) z nich. Pokiaľ ide o konkrétne typy pomoci, ktoré vyvolali sklamanie, 47% (15 odpovedí) nespokojných domácností uviedlo vládnu sociálnu ochranu, 34% (11 odpovedí) bolo nespokojných s humanitárnou distribúciou jedla, oblečenia a iných základných vecí a 28% (9 odpovedí) uviedlo humanitárnu finančnú pomoc.

Respondenti a respondentky boli požiadaní, aby identifikovali problémy, ktorým čelili pri prístupe k základným informáciám, vrátane podrobností o ich právach a nárokoch a informácií o dostupných službách. Väčšina respondentov a respondentiek (85%) neuviedla žiadne ťažkosti s prístupom k informáciám, ktoré potrebovali. Medzi tými, ktorí čelili výzvam (15%),

bolo najčastejším problémom to, že nevedeli, kde hľadať informácie, čo uviedlo 53% respondentov a respondentiek.

Obrázok č. 12: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA HLÁSENÝCH VÝZIEV PRI PRÍSTUPE K INFORMÁCIÁM

Obrázok č. 12A: PODIEL DOMÁCNOSTÍ HLÁSIACICH PROBLÉMY, PODĽA DÔVODU [MCQ

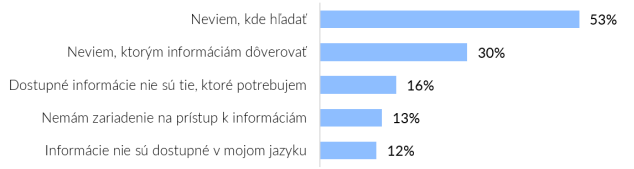

Viac ako polovica respondentov a respondentiek (57%) uviedla ako preferovaný kanál prijímania informácií telefonáty alebo linky pomoci.

Obrázok č. 13: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA PREFEROVANÉHO SPÔSOBU POSKYTOVANIA SPÄTNEJ VÄZBY [MCQ]

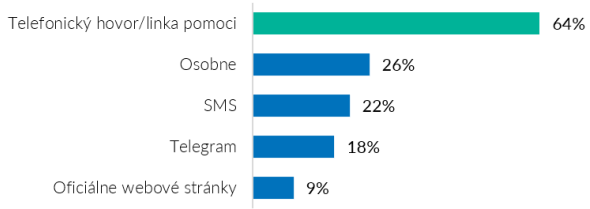

Respondenti a respondentky takisto prevažne uprednostňovali telefonáty alebo linky pomoci (64%) na poskytovanie spätnej väzby poskytovateľom pomoci, pokiaľ ide o kvalitu, kvantitu a vhodnosť prijatej pomoci

Obrázok č. 14: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODLA PREFEROVANÉHO PROSTRIEDKU PRIJÍMANIA INFORMÁCIÍ [MCQ]

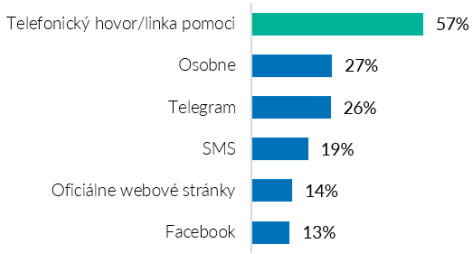

V skupinovej diskusii sa v súvislosti s prístupom k spoľahlivým informáciám ako hlavná problematická oblasť identifikovala oblasť týkajúca sa lekárskeho ošetrenia, najmä toho, aké služby sú poskytované zadarmo a za ktoré je potrebné zaplatiť. Okrem toho si niektorí účastníci neboli istí procesom podávania žiadostí a kritériami na určenie nároku na dávky v invalidite a dotácie v hmotnej núdzi.

Okrem toho viacerí účastníci zdôraznili kľúčové informačné kanály, najmä internetové platformy. Nástroje sociálnych médií, ako napríklad Telegram, Facebook a komunitné skupiny na WhatsAppe, boli tiež uznané ako dôležité pri prístupe k informáciám. To podčiarkuje dôležitosť internetového pripojenia pre šírenie informácií; mnohí účastníci v kolektívnych ubytovacích zariadeniach však vyjadrili obavy z nízkej kvality Wi-Fi pripojenia. Respondenti a respondentky obzvlášť oceňovali pomoc na mieste v strediskách a ubytovacích zariadeniach, pretože nie každý má prístup k zariadeniam s internetovým pripojením alebo nemá digitálnu gramotnosť potrebnú na orientáciu v online informáciách – to platí najmä v prípade niektorých starších dospelých. Ďalším uvádzaným kanálom na zdieľanie a prijímanie informácií boli skupinové siete medzi utečencami a migrantmi, hoci tento kanál závisí od sociálnych väzieb a pevných vzťahov v komunite.

V súvislosti so spätnou väzbou a mechanizmami reakcie väčšina respondentov a respondentiek (87%) uviedla, že má prístup k bezpečným a dôverným oznamovacím kanálom (ako sú linky pomoci, komunitné centrá atď.) na získanie informácií, vyhľadanie pomoci alebo nahlásenie problémov vrátane citlivých problémov v rámci svojej komunity. Celkovo 75% respondentov a respondentiek uviedlo, že prostredníctvom týchto oznamovacích kanálov dostali primeranú odpoveď

Odborné poznatky v oblasti ochrany:

Ako ukazujú údaje z prieskumu SEIS, utečenci a utečenky na Slovensku majú vo všeobecnosti efektívny prístup k dokumentácii, či už prostredníctvom dočasného útočiska alebo rôznych povolení na pobyt, čo je nevyhnutné pre prístup k právam v krajine a odráža značné úsilie slovenských orgánov. Súčasne od augusta 2024 (krátko po období zberu údajov) so zavedením nového systému termínov stretnutí na registráciu dokumentácie a z dôvodu obmedzených kapacít začali utečenci a utečenky pociťovať dlhšie čakacie doby na termín stretnutia na registráciu dočasného útočiska, čím sa obmedzil ich prístup k právam, pomoci a verejným službám vrátane zdravotnej starostlivosti, vzdelávania, sociálnej ochrany a podpory bývania. To sa týka najmä tých najzraniteľnejších. Utečenci a utečenky, ktorým bol na Slovensku udelený azyl alebo doplnková ochrana, navyše začali čeliť problémom pri plánovaní stretnutí na získanie slovenských dokladov totožnosti, čo má vplyv na ich schopnosť zabezpečiť si bývanie, zamestnanie a ďalšie základné služby. Riešenie týchto výziev je nevyhnutné na obnovenie efektívneho prístupu utečencov a utečeniek k dokumentácii a zabezpečenie ochrany na Slovensku.

Pokiaľ ide o prístup k informáciám a možnosti poskytovať spätnú väzbu, je potrebné uviesť, že agentúry OSN, organizácie občianskej spoločnosti a niektoré miestne orgány vytvorili rôzne komunikačné kanály s utečencami a utečenkami. Medzi ne patria sociálne médiá, linky pomoci a webové stránky dostupné v ukrajinčine, angličtine, slovenčine a ďalších jazykoch na zlepšenie prístupu utečencov a utečeniek k informáciám. Okrem toho bol zriadený celý rad podporných centier a služieb, ktoré poskytujú cielené, presné informácie a individualizované poradenstvo, čo je obzvlášť cenné pre najzraniteľnejších utečencov a utečenky. Naďalej je dôležité rozširovať dostupnosť aktuálnych informácií o právach utečencov a utečeniek a dostupných službách v jazykoch, ktorým utečenci a utečenky rozumejú, a prostredníctvom kanálov prístupných pre utečencov a utečenky so špecifickými potrebami a zraniteľnosťami, vrátane toho, aby boli informácie o nároku na rôzne dávky sociálnej ochrany ľahko zrozumiteľné a dostupné v jednoduchom jazyku.

Ochrana detí

Celkovo 95% detí mladších ako 18 rokov bolo uvedených ako biologické, legálne adoptované alebo v inej forme starostlivosti zo strany respondenta a respondentky alebo člena domácnosti. V 5% prípadov boli deti v príbuzenskom vzťahu s respondentom alebo členom domácnosti, ale neboli ani ich biologickými, ani legálne adoptovanými deťmi; napriek tomu respondent alebo člen domácnosti niesol právnu zodpovednosť za ich starostlivosť.

Respondenti a respondentky s aspoň jedným dieťaťom mladším ako 18 rokov vo svojej domácnosti (46%) mali identifikovať najzávažnejšie riziká, ktoré vnímajú ako postihujúce chlapcov a dievčatá. Z domácností s deťmi 71% neuviedlo žiadne obavy z vážnych rizík, ktorým čelia chlapci alebo dievčatá. Spomedzi obáv bolo fyzické násilie v komunite najčastejšie uvádzaným rizikom pre chlapcov, a to v prípade 43% domácností. Naopak, psychické násilie bolo najčastejšie uvádzaným rizikom u dievčat, a to v prípade 45% domácností. Medzi ďalšie riziká, ktoré boli podobne často hlásené u chlapcov aj dievčat, patrila zvýšená zraniteľnosť voči násiliu na internete (chlapci: 33%; dievčatá: 34%) a zvýšená zraniteľnosť voči zneužívaniu (chlapci: 33%; dievčatá: 25%).

Obrázok č. 15: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA OBÁV Z RIZÍK, KTORÝM ČELIA CHLAPCI A DIEVČATÁ

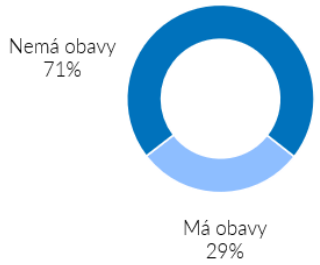

Obrázok č. 15A: PODIEL DOMÁCNOSTÍ HLÁSIACICH OBAVY PODĽA RIZIKA [MCQ]

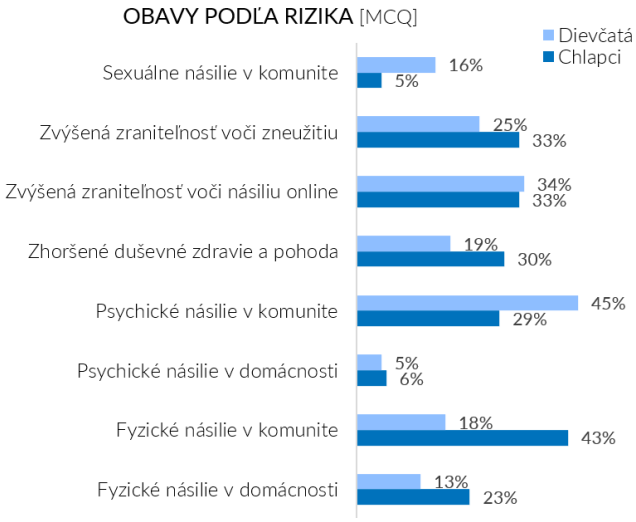

Pokiaľ ide o informovanosť o tom, kde nahlásiť prípady násilia páchaného na deťoch, väčšina respondentov a respondentiek (88%) uviedla, že by boli ochotní nahlásiť prípady násilia, vykorisťovania alebo zanedbávania detí predovšetkým priamo polícii, po ktorej by nasledovali MVO a vláda.

Obrázok č. 16: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA HLÁSENEJ INFORMOVANOSTI, KDE HLÁSIŤ PRÍPADY NÁSILIA NA DEŤOCH

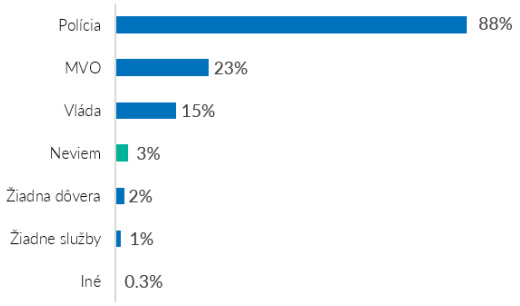

Odborné poznatky v oblasti ochrany dieťaťa:

V porozumení nárastu počtu prípadov v porovnaní s predchádzajúcim rokom existuje značná medzera. Tento nárast môže súvisieť s výraznejším začlenením rodín do života miestnej komunity. Medzi kľúčové odporúčania patrí zorganizovanie diskusnej skupiny na túto tému a zlepšenie zberu údajov o páchateľoch, typoch násilia a rozdieloch medzi násilím v rodinách a komunitách vrátane šikanovania na školách. Nevyhnutné je aj zvyšovanie informovanosti o vhodných oznamovacích kanáloch, keďže polícia sa často uvádza ako hlavná oznamovacia inštitúcia, no iné orgány môžu mať lepšie prostriedky na riešenie takýchto prípadov. Odporúča sa posilniť spoluprácu medzi políciou a ďalšími relevantnými subjektmi.

Pri ubytovaní a podpore ukrajinských vysokoškolských študentov a študentiek, najmä mladších ako 18 rokov, sa zaznamenal celý rad problémov. Po prvé, študenti a študentky do tohto veku sú v súčasnosti ubytovaní v rovnakých zariadeniach ako dospelí, ktoré nie sú špeciálne určené na ubytovanie alebo ochranu detí. V tomto prípade chýbajú prispôsobené bezpečnostné opatrenia, ktoré môžu byť potrebné pre mladších študentov a študentky. Okrem toho niektorí ukrajinskí študenti a študentky bývajú v súkromných ubytovacích zariadeniach, kde vznikajúce právne a platobné problémy s prenajímateľmi poukazujú na ďalšiu zraniteľnosť. Tieto životné situácie, či už v univerzitnom alebo súkromnom bývaní, predstavujú zvýšené riziko obáv o ochranu, ako je potenciálne vykorisťovanie, ktoré môže v dôsledku obmedzeného dohľadu zostať nepovšimnuté.

Pre študentov a študentky mladších ako 18 rokov je nevyhnutné v rámci univerzitného bývania určiť samostatné ubytovanie primerané veku. To by zahŕňalo prijatie alebo revíziu ubytovacích štandardov, aby sa zabezpečila lepšia ochrana detí spolu s opatreniami, ako je prítomnosť kvalifikovaného dospelého personálu, obmedzenia neoprávneného vstupu dospelých a prístupu k informáciám o základných službách (napr. právne poradenstvo, duševné zdravie a psychosociálna podpora). Okrem toho je potrebné zhodnotiť situáciu ukrajinských študentov a študentiek v súkromných nájmoch, kde by nedostatok dohľadu mohol zvýšiť ich vystavenie vykorisťovaniu alebo iným rizikám. Zaznamenali sa zároveň aj významné problémy s agentúrami, ktoré pomáhajú ukrajinským študentom a študentkám pri cestovaní a zápise, keďže niektoré si neplnia svoje zmluvné záväzky. Medzi tieto povinnosti často patrí poskytovanie prístupu k jazykovým kurzom, pomoc pri získaní štatútu legálneho pobytu a zabezpečenie ďalšej ochrany nevyhnutnej pre integráciu a bezpečnosť. V dôsledku toho niektorí študenti a študentky prichádzajú na Slovensko bez predpokladaného pobytového štatútu alebo ochrany, čo ich spolu s rodinami dostáva do zraniteľnej pozície. Situácia nie je jasná najmä pre študentov a študentky, ktorí sa sami zapísali na univerzity, čo vyvoláva otázky o rôznych úrovniach poskytovanej podpory a ochrany v závislosti od spôsobov zápisu.

Na vyriešenie týchto problémov môže byť užitočné prešetriť registračné a licenčné požiadavky pre tieto agentúry, najmä pokiaľ ide o krajinu ich registrácie a súlad so slovenskými predpismi. Objasnenie služieb pre potenciálnych študentov a študentky, ktoré sa od nich očakávajú, by tiež mohlo pomôcť pri stanovovaní noriem a zodpovednosti. Okrem toho zvyšovanie informovanosti medzi študentmi a študentkami a rodičmi o dostupných kanáloch na nahlasovanie nesplnených povinností by im mohlo umožniť žiadať o nápravu, ak sa budú cítiť zavádzaní alebo nedostatočne podporovaní týmito agentúrami.

Rodovo podmienené násilie

Táto časť sa zaoberá všetkými druhmi násilia páchaného na ženách, mužoch, dievčatách a chlapcoch. Respondenti a respondentky boli požiadaní, aby identifikovali hlavné obavy o bezpečnosť a ochranu žien a dievčat, a chlapcov a mužov. Približne dve tretiny respondentov žijúcich v domácnostiach s aspoň jednou ženou uviedli, že nemajú žiadne obavy (67%). Takmer identický podiel respondentov žijúcich v domácnostiach s aspoň jedným mužom tiež neuviedol žiadne obavy o bezpečnosť alebo ochranu. Spomedzi tých, ktorí vyjadrili obavy, bola najčastejšie spomínaným problémom bezpečnosti a ochrany u oboch pohlaví lúpež, ktorú uviedla väčšina respondentov (53% žien a 54% mužov). Následne sa ako druhá najčastejšie hlásená obava u žien uvádzala hrozba násilia (30%), zatiaľ čo u mužov sa ako druhá najrozšírenejšia primárna obava o bezpečnosť uvádzal strach z deportácie (41%).

Obrázok č. 17: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA OBÁV O BEZPEČNOSŤ A OCHRANU, KTORÝM ČELIA MUŽI

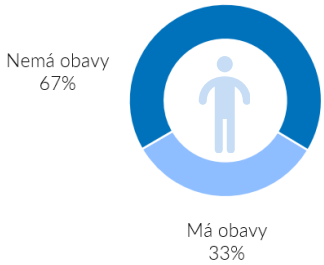

Obrázok č. 17A: PODIEL DOMÁCNOSTÍ HLÁSIACICH OBAVY PODĽA TYPU [MCQ]

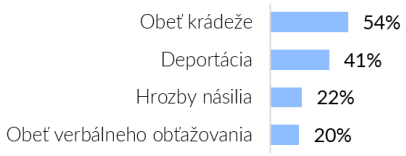

Obrázok č. 18: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA OBÁV O BEZPEČNOSŤ A OCHRANU, KTORÝM ČELIA ŽENY

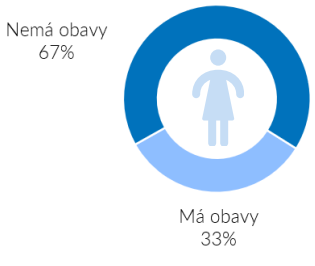

Obrázok č. 18A: : PODIEL DOMÁCNOSTÍ HLÁSIACICH OBAVY PODĽA TYPU [MCQ]

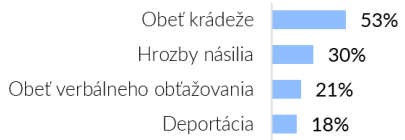

Respondenti a respondentky dostali otázku, či by v hypotetickom scenári, v ktorom by niekto v ich komunite zažíval rodovo podmienené násilie a žiadal o ich pomoc, boli schopní informovať túto osobu o dostupných službách v tejto oblasti. Celkovo 78% respondentov a respondentiek uviedlo, že sú oboznámení s prístupom aspoň k jednej z dvoch dostupných služieb rodovo podmieneného násilia (zdravotná a psychosociálna) po incidente rodovo podmieneného násilia. Väčšina respondentov a respondentiek (71%) uviedla, že je informovaná o tom, ako získať prístup k zdravotným službám v prípade rodovo podmieneného násilia, 68% vedelo o prístupe k službám bezpečnosti a ochrany a 54% vedelo, ako získať prístup k právnym službám.

V súvislosti s vnímaním prekážok v prístupe k službám v prípade rodovo podmieneného násilia zo strany respondentov a respondentiek, 11% respondentov nevnímalo žiadne prekážky, zatiaľ čo 24% nevedelo na túto otázku odpovedať. Spomedzi tých, ktorí vnímali prekážky (61%), 47% uviedlo ako hlavnú prekážku nedostatočnú informovanosť. Jazykové a kultúrne prekážky uviedlo 35% týchto respondentov a respondentiek a rovnaké percento (35%) vyjadrilo, že strach zo stigmy a pocity hanby by bránili ich ochote hlásiť incidenty súvisiace s rodovo podmieneným násilím.

Obrázok č. 19: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA VNÍMANÝCH BARIÉR V PRÍSTUPE K SLUŽBÁM GBV

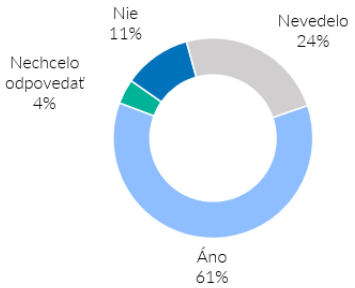

Obrázok č. 19A: PODIEL DOMÁCNOSTÍ HLÁSIACICH BARIÉRY PODĽA TYPU [MCQ]

Odborné poznatky v oblasti rodovo podmieneného násilia:

Prieskum SEIS 2024 odhalil niektoré kľúčové trendy a porovnania s predchádzajúcim rokom. Predovšetkým došlo k zvýšeniu obáv o bezpečnosť a ochranu zo strany mužov v dôsledku strachu z deportácie, čo môže byť spôsobené vplyvom silnejšej mobilizácie a vojenskej politiky prijatej na Ukrajine. Lúpež zostáva hlavnou obavou z bezpečnosti zo strany obidvoch pohlaví. Pozitívom je, že slovné obťažovanie kleslo z 11% v predchádzajúcom roku na 6%, čo by mohlo signalizovať lepšie začlenenie do slovenskej spoločnosti.

Je dôležité uviesť, že prieskum SEIS nezhromažďuje citlivé alebo dôverné údaje o rodovo podmienenom násilí, a preto nemusí odrážať prevalenciu problémov, ako je násilie zo strany intímnych partnerov, ktoré je štatisticky hlavným bezpečnostným rizikom pre ženy vo všeobecnosti. Okrem toho neoficiálne dôkazy hlásené z terénu poukazujú na pomerne vysokú úroveň sexuálneho obťažovania v prostredí súkromného ubytovania. Tieto otázky však vzhľadom na ich citlivosť nie sú špecificky zahrnuté do prieskumu SEIS a budú skôr posúdené v hodnotení rizika rodovo podmieneného násilia.

Informovanosť o službách v oblasti rodovo podmieneného násilia zostáva vysoká, čo je v súlade s výsledkami z predchádzajúceho roka. Prekážky v prístupe k službám v oblasti rodovo podmieneného násilia zostávajú nezmenené, pričom najčastejšie uvádzanou prekážkou je stále nedostatočná informovanosť, hoci v porovnaní s predchádzajúcim rokom došlo k výraznému poklesu tohto problému. Pokračujúce kampane na zvyšovanie informovanosti a zameranie sa na zdravotnícke služby v prípade rodovo podmieneného násilia sú nevyhnutné, rovnako ako nepretržité poskytovanie informácií na riešenie nedostatočnej informovanosti ako pretrvávajúcej prekážky.

Sociálno-ekonomické začlenenie a živobytie

Táto časť sa zaoberá sociálno-ekonomickým profilom domácností vrátane kľúčových oblastí, akými sú živobytie, zamestnanosť a celková ekonomická spôsobilosť. V tejto časti je uvedená aj analýza indexov zraniteľnosti, aby bolo možné posúdiť ťažkosti, ktorým čelí domácnosť v dôsledku nedostatku jedla alebo peňazí.

Živobytie a začlenenie:

Pokiaľ ide o najvyšší stupeň dosiahnutého vzdelania, takmer polovica členov domácností v produktívnom veku[21] uviedla, že má vysokoškolské vzdelanie (47%), 25% malo ukončené technické alebo odborné vzdelanie a 21% malo ukončené stredoškolské vzdelanie. Naproti tomu menej ako 1% respondentov a respondentiek uviedlo, že nemá žiadne formálne vzdelanie. To by sa mohlo premietnuť do vysokej úrovne zamestnateľnosti a ukázať potenciál populácie utečencov a utečeniek na zmiernenie dlhodobých problémov s voľnými pracovnými miestami vrátane tých, ktoré si vyžadujú vysoko vzdelaných uchádzačov.

Obrázok č. 20: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA NAJVYŠŠIEHO DOSIAHNUTÉHO VZDELANIA

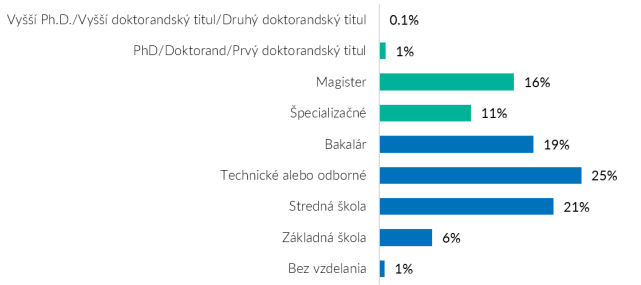

Ďalšia analýza bola vykonaná vo vzťahu k úrovni slovenského jazyka u členov domácností vo veku 12 až 64 rokov. Štvrtina (25%) uviedla, že majú začiatočnícku úroveň, 42% stredne pokročilú, 18% pokročilú a 9% plynulú. 5% však uviedlo, že nerozumie slovenskému jazyku alebo v ňom nedokáže komunikovať.

V skutočnosti sa 72% hodnotených členov domácností v produktívnom veku podieľa na pracovnej sile[22] na Slovensku, pričom 28% je mimo trhu práce. Okrem toho 66% členov domácností v produktívnom veku uviedlo, že sú zamestnaní[23], väčšina z nich vo výrobnom sektore (35%) a s formálnou písomnou dohodou (87%). Priemerný týždenný pracovný čas zamestnancov bol 36 hodín.

Obrázok č. 21: PODIEL ČLENOV DOMÁCNOSTI V PRODUKTÍVNOM VEKU PODĽA ČINNOSTI

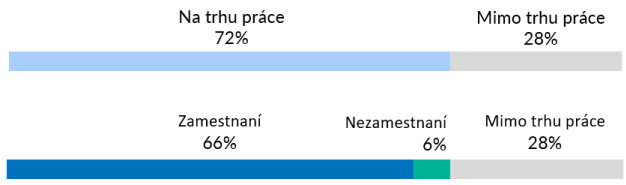

21 Produktívny vek sa vzťahuje na vekové rozpätie 15 – 64 rokov
22 Na trhu práce: osoby v produktívnom veku, zamestnané alebo nezamestnané. Mimo trhu práce: osoby v produktívnom veku so závažným zdravotným stavom, na rodičovskej dovolenke alebo študujúce osoby.
23 So zamestnaním za posledných 7 dní.

Medzi členmi domácností v produktívnom veku, ktorí boli mimo trhu práce (28%) alebo nezamestnaní (6%) v čase zberu údajov, 31% uviedlo, že študuje, 31 % sa podieľalo na domácich povinnostiach a 17% aktívne hľadalo zamestnanie.

Respondentom a respondentkám v produktívnom veku bola položená otázka o výzvach, ktorým čelia pri hľadaní zamestnania na Slovensku. Približne 51% uviedlo ťažkosti, pričom najčastejšou bola neznalosť slovenského jazyka, ktorú uviedlo 36% z nich. Tento problém bol zdôraznený aj počas skupinových diskusií, predovšetkým kvôli požiadavke na znalosť slovenského jazyka, čím sa zdôraznila potreba jazykových kurzov. Okrem toho svedectvá účastníkov skupinových diskusií zdôraznili, že mnohé pracovné príležitosti dostupné pre utečencov a utečenky– dokonca aj tie, ktoré nevyžadujú znalosť slovenského jazyka – je náročné vykonávať z dôvodu dlhých zmien, fyzicky náročných úloh a obmedzenej flexibility pri plánovaní. Táto situácia je obzvlášť ťažká pre osamelé matky, ktoré čelia problémom pri zosúladení práce s povinnosťami starostlivosti o deti.

Obrázok č. 22: PODIEL ČLENOV DOMÁCNOSTÍ V PRACOVNOM VEKU, KTORÍ MAJÚ ŤAŽKOSTI NÁJSŤ PRÁCU NA SLOVENSKU

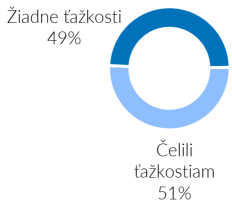

Obrázok č. 22A: PODIEL ČLENOV DOMÁCNOSTÍ V PRACOVNOM VEKU, KTORÍ MAJÚ ŤAŽKOSTI S HĽADANÍM PRÁCE NA SLOVENSKU PODĽA HLAVNÝCH DÔVODOV

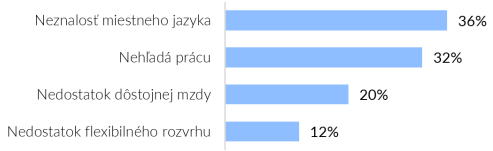

Napriek týmto výzvam niektorí účastníci skupinových diskusií uviedli, že si aktívne hľadajú zamestnanie prostredníctvom rôznych kanálov vrátane online pracovných platforiem ako Profesia.sk, sociálnych médií (ako sú skupiny na Facebooku s pracovnými ponukami, skupina „Ukrajinci na Slovensku“ a LinkedIn), špecializovaných skupín a kanálov na sieťach Viber a Telegram, webovej stránky Europass, reklám a priamych žiadostí potenciálnym zamestnávateľom vrátane tovární a reštaurácií.

"...Niektorí utečenci a utečenky však počas jednej zo skupinových diskusií poukázali na otázky rovnosti: „S učiteľským diplomom je možné nájsť si prácu, ale ak diplom nie je potvrdený, nemáte právo pracovať v štátnej škole. Môžete sa zamestnať v súkromnej škole. Ale aj keď máte učiteľský diplom, zamestnajú vás na pozíciu asistenta učiteľa. Zamestnajú vás na nižšiu pozíciu, no pracovné zaťaženie je dvojnásobné a plat je nižší ako u slovenských kolegov. Benefity pre učiteľov sa na ukrajinských učiteľov nevzťahujú.“

Skupinová diskusia v Bratislave, júl 2024, vekové rozpätie 35 – 70 rokov, 2 muži a 12 žien

Pokiaľ ide o ich stav zamestnanosti pred odchodom z Ukrajiny, 51% členov domácnosti v produktívnom veku uviedlo, že boli zamestnaní, 20% študovalo, 10% vykonávalo samostatnú zárobkovú činnosť a 2% boli nezamestnaní. Predovšetkým výrobný sektor bol primárnym priemyslom, ktorý uviedlo 16% respondentov a respondentiek, ako jediná kategória s významným zastúpením, zatiaľ čo ostatné odvetvia boli rozdelené rovnomernejšie.

Obrázok č. 23: PODIEL ČLENOV DOMÁCNOSTI PODĽA HLAVNÝCH ČINNOSTÍ PRED ODCHODOM Z UKRAJINY

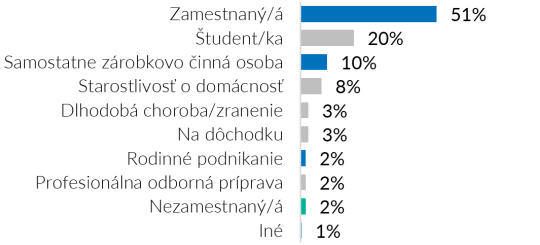

Dôležitým ukazovateľom získaným z hodnotenia je časť mladých ľudí, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy, čo môže viesť k potenciálnej budúcej situácie zraniteľnosti. Údaje ukazujú, že 7,5% mladých ľudí vo veku 15 – 24 rokov podľa hodnotenia uviedlo, že v čase zberu údajov neboli zamestnaní, ani neboli v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy. Takmer 45% týchto mladých členov domácnosti ukončilo stredoškolské vzdelanie, zatiaľ čo 25% dosiahlo základné vzdelanie. Technické štúdium ukončilo 14% a zvyšných 16% má vysokoškolské vzdelanie.

Ekonomická spôsobilosť

Nasledujúca časť sa zaoberá ekonomickou spôsobilosťou domácností. Priemerný uvedený príjem domácnosti bol 508 EUR a priemerné výdavky 547 EUR. Najväčšia časť výdavkov sa vynakladala na potraviny (približne 51%), pričom 24% bolo pridelených na ubytovanie a 9% na výdavky spojené so zdravím.

Úrovne príjmov pre 42% domácností boli uvedené ako dostatočné na pokrytie základných potravinových potrieb, ale nepostačujúce na bežné účty za energie, lieky a nové oblečenie. Približne 38% domácností má príjmy, ktoré spĺňajú všetky tieto potreby, ale nepostačujú na nákup základných vecí, akými sú televízor alebo chladnička. Okrem toho 8% domácností uviedlo, že nemá dostatočný príjem na pokrytie ani základných potrieb, ako je jedlo. Aj pri porovnaní príjmov domácností s prvými mesiacmi na Slovensku 61% domácností uviedlo, že si mohlo dovoliť väčšie alebo rovnaké množstvo tovarov a služieb, kým 39% zaznamenalo negatívnu zmenu v príjme domácnosti.

Pokiaľ ide o primárny zdroj príjmu za posledných 30 dní pred prieskumom identifikovaný domácnosťami, 58% respondentov a respondentiek uviedlo zamestnanie na plný úväzok v hostiteľskej krajine, zatiaľ čo 12% sa spoliehalo na prácu na čiastočný úväzok a 11% uviedlo, že nemá žiadny príjem, na ktorý by sa mohli spoľahnúť. Niektorí respondenti a respondentky uviedli aj dodatočné zdroje príjmu, 15% domácností uviedlo, že poberá dávky sociálnej ochrany od slovenskej vlády, zatiaľ čo 9% uviedlo, že poberá dávky od ukrajinskej vlády.

Najčastejšie uvádzanou dávkou sociálnej ochrany poskytovanou slovenskou vládou za posledných 30 dní pred zberom údajov bol príspevok na ubytovanie, ktorý uviedlo 67% domácností prijímajúcich sociálnu ochranu (15%). Takmer 37% z týchto domácností uviedlo, že poberá dávky v nezamestnanosti a 25% dôchodky. Keďže držitelia a držiteľky dočasného útočiska v súčasnosti nedostávajú od slovenskej vlády príspevok v nezamestnanosti, môže ísť o „príspevok v hmotnej núdzi". Rovnako tak držitelia a držiteľky dočasného útočiska nemajú nárok na poberanie dôchodku zo slovenského systému, preto platí predpoklad pre poberanie dôchodku z ukrajinského systému. Celkovo 64 % domácností považovalo dávky sociálnej ochrany poskytované slovenskou vládou za uspokojivé. 13% však uviedlo nespokojnosť, zatiaľ čo zvyšných 23% bolo neutrálnych, čo naznačuje, že neboli spokojní ani nespokojní.

Pokiaľ ide o prístup k finančným službám, celkovo 84% domácností uviedlo, že v súčasnosti majú bankový účet vo formálnej finančnej inštitúcii na Slovensku. Zatiaľ čo 87% respondentov a respondentiek mladších ako 60 rokov má účet v banke, u osôb vo veku 60 rokov a viac toto číslo klesá na 57%.

Indexy zraniteľnosti

Na meranie ťažkostí, ktorým čelia domácnosti v dôsledku nedostatku jedla, prieskum zahŕňal index zníženej stratégie zvládania[24] (RCSI). Index meria frekvenciu a závažnosť správania pri spotrebe potravín, ku ktorému sa domácnosti museli uchýliť z dôvodu nedostatku potravín počas 7 dní pred prieskumom. Celkovo 28% domácností uviedlo, že aspoň raz za posledných sedem dní boli odkázaní na menej preferované a lacnejšie potraviny. Okrem toho 16% znížilo veľkosť porcií jedál, 16% dospelých obmedzilo svoju konzumáciu, aby sa mohli najesť malé deti, 14% znížilo počet zjedených jedál za deň a 14% si požičiavalo jedlo alebo peniaze na nákup jedla alebo bolo odkázaných na pomoc od príbuzných alebo priateľov.

Index stratégie zvládania živobytia[25] (LCSI) analyzuje strednodobú a dlhodobú schopnosť domácnosti zvládať problémy v reakcii na nedostatok jedla alebo peňazí na nákup potravín a ich schopnosť prekonávať výzvy v budúcnosti. Celkovo 72% domácností uviedlo, že neprijali žiadnu stratégiu zvládania. 18% domácností však uviedlo, že sa spolieha na stratégiu zvládania stresu, ako je míňanie úspor alebo predaj majetku domácnosti. Závažnejšie stratégie zvládania kríz, ktoré zvyčajne zahŕňajú zníženie základných výdavkov na vzdelanie a/alebo zdravie, uviedlo 6% domácností. Napokon 4% domácností uviedlo prijatie stratégií zvládania núdzových situácií, ktoré zahŕňali predaj domu a/alebo vykonávanie vysoko rizikových prác.

Obrázok č. 24: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA INDIKÁTORA RCSI

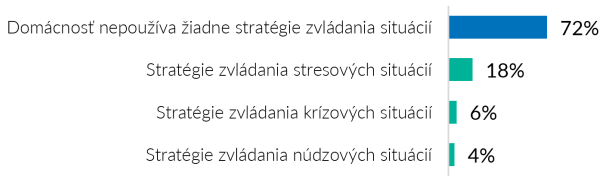

Odborné poznatky v oblasti sociálno-ekonomického začlenenia a živobytia:

Keď utečenci a utečenky získajú dočasné útočisko, získajú právo pracovať. Viac ako dve tretiny členov domácností v produktívnom veku údajne uviedlo, že sú zamestnaní, zatiaľ čo 6% zostáva nezamestnaných (zvyšok mimo trhu práce), čo je zlepšenie oproti roku 2023, keď mala prácu len polovica respondentov a respondentiek v produktívnom veku. Jazyková bariéra je aj naďalej hlavnou prekážkou zamestnania, čo zdôrazňuje kľúčovú úlohu jazykovej podpory nielen pri zabezpečovaní primeraného zamestnania, ale aj pri podpore širšej integrácie v rámci hostiteľskej krajiny. Preto v oblasti sociálno-ekonomického začlenenia utečencov a utečeniek na Slovensku naďalej zohrávajú zásadnú úlohu dostupné a prístupné jazykové kurzy.

Celkovo sa zdá, že je badateľný nárast zamestnanosti utečencov a utečeniek, čo je dôležitý vývoj, najmä ak vezmeme do úvahy, že niektorí utečenci a utečenky sú v hostiteľskej krajine už viac ako dva roky. Na rozdiel od tejto pozitívnej zmeny zostáva pretrvávajúcou výzvou problém nadmernej kvalifikovanosti, keď človek s vysokým stupňom vzdelania, často aj s dlhoročnou praxou, pracuje na pozícii s oveľa nižšími požiadavkami. Podporné programy a iniciatívy zamerané na uľahčenie uznávania diplomov, osvedčení a zručností zohrávajú dôležitú úlohu pri zmierňovaní negatívnych aspektov nadmernej kvalifikácie utečencov a utečeniek.

Pozoruhodným aspektom sú aj výsledky uvádzaných hlavných činností pred odchodom z Ukrajiny, najmä 10 % členov domácností vykonávajúcich samostatnú zárobkovú činnosť. Od 15. júla 2024 môžu držitelia a držiteľky dočasného útočiska využívať možnosti samostatnej zárobkovej činnosti bez toho, aby museli meniť svoje právne postavenie na Slovensku. Táto legislatívna zmena bezpochyby predstavuje dôležitý vývoj v možnostiach živobytia vzhľadom na veľkosť samostatne zárobkovo činnej populácie pred príchodom na Slovensko.

Správa opätovne potvrdila vysokú úroveň vzdelania ukrajinských utečencov a utečeniek na Slovensku. To sa môže premietnuť do vysokej úrovne zamestnateľnosti, ktorá už bola zrejme zachytená v tejto správe a ukázať potenciál populácie utečencov a utečeniek na zmiernenie dlhodobých problémov s voľnými pracovnými miestami vrátane tých, ktoré si vyžadujú vysoko vzdelaných uchádzačov.

Úrovne príjmov sa zdajú byť porovnateľné so zisteniami z MSNA 2023. Za podrobnejšie preskúmanie však môžu stáť nielen príjmy, ale konkrétne „kúpna sila", pretože inflácia a rastúce ceny za posledný rok mohli viesť k zníženiu finančnej stability.

Významnou zmenou oproti predchádzajúcemu roku bola úprava systému príspevkov na ubytovanie (1. júla 2024), ktorá mohla byť jedným z kľúčových faktorov pomoci pre mnohé domácnosti, aby si udržali určitú životnú úroveň. Nakoľko sa zber údajov uskutočnil tesne pred nadobudnutím platnosti zmien, ich vplyv na finančnú stabilitu a možné stratégie zvládania domácností možno pozorovať neskôr v budúcnosti.

Napriek výraznému pokroku v prístupe k sociálnej podpore pre utečencov a utečenky na Slovensku pretrvávajú výzvy v zabezpečení spravodlivého prístupu k celému spektru

24 Index zníženej stratégie zvládania: online
25 Index stratégie zvládania živobytia (LCSI): online

sociálnej ochrany a výhod dostupných na Slovensku. Držitelia a držiteľky dočasného útočiska naďalej čelia prekážkam pri poberaní dávok v nezamestnanosti vrátane podpory v nezamestnanosti za rovnakých podmienok ako miestni občania. Navyše prístup držiteľov a držiteliek dočasného útočiska k podporným opatreniam súvisiacim so zamestnaním, ako sú rekvalifikačné programy, zostáva obmedzený, čo bráni ich integrácii na trh práce a do širšej spoločnosti. Riešenie týchto nedostatkov je kľúčové pre ďalšie posilnenie rovnosti a začlenenia populácií utečencov a utečeniek.

Zdravie

Táto časť poskytuje prehľad rôznych tém súvisiacich so zdravím, ktoré sa zaoberajú viacerými aspektmi pohody. To zahŕňa prístup k službám zdravotnej starostlivosti, zdraviu a výžive detí, duševnému zdraviu a psychosociálnej podpore (MHPSS), ako aj výdavkom a informovanosti o zdraví. Každá z týchto oblastí je kľúčová pre pochopenie celkového zdravotného prostredia a identifikáciu hlavných výziev a príležitostí na zlepšenie. Od zberu údajov MSNA v roku 2023 mali držitelia a držiteľky dočasného útočiska nárok len na prístup k pohotovostnej a základnej zdravotnej starostlivosti. Od 1. septembra 2023 však vláda rozšírila plný prístup k zdravotníckym službám pre všetkých držiteľov a držiteľky dočasného útočiska s výnimkou sanatórií a kúpeľných procedúr.[26]

Prístup:

Treba uviesť, že 27% všetkých členov domácností uviedlo chronické ochorenie[27] a na úrovni domácnosti zahŕňalo 43% domácností chronicky chorého člena. Dodatočná analýza naznačuje, že väčšina ľudí žijúcich s chronickým ochorením má viac ako 60 rokov, čo ukazuje, že táto veková skupina môže vyžadovať osobitnú podporu.

Obrázok č. 25: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA PRÍTOMNOSTI ČLENA S CHRONICKÝM OCHORENÍM PODĽA VEKOVEJ SKUPINY

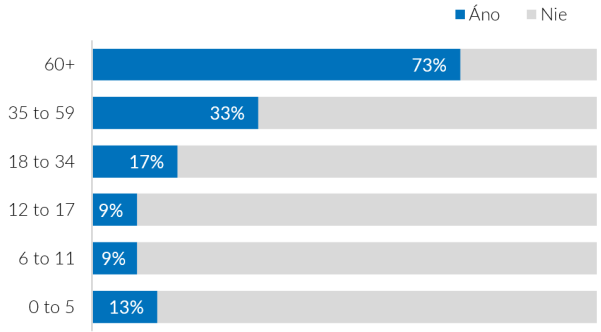

Pokiaľ ide o prístup k zdravotníckym službám, 31% členov domácností malo v mesiaci pred zberom údajov zdravotný problém vyžadujúci si lekársku starostlivosť. Z nich 79% uviedlo, že majú prístup k zdravotnej starostlivosti, zatiaľ čo zvyšných 21%, ktorí potrebujú starostlivosť, požadovanú pomoc nedostali. Hlavnou identifikovanou prekážkou v prístupe k zdravotnej starostlivosti, ktorú uviedli, bola nemožnosť dohodnúť si termín, čo uviedlo 29% respondentov a respondentiek, ktorým sa nedostalo požadovanej pomoci, zatiaľ čo 24% uviedlo odmietnutie starostlivosti zo strany zdravotníckeho personálu.

26 Ministerstvo zdravotníctva – Stanovenie rozsahu zdravotnej starostlivosti pre držiteľov dočasného útočiska: online
27 Chronické ochorenie je zdravotný stav alebo choroba, ktorá je pretrvávajúca, dlhotrvajúca a vo všeobecnosti charakterizovaná pomalým vývojom. Napr. diabetes, hypertenzia (vysoký krvný tlak), astma, artritída, chronická obštrukčná choroba pľúc (CHOCHP), srdcové choroby, autoimunitné poruchy a určité stavy duševného zdravia.

Obrázok č. 26: PODIEL DOMÁCNOSTÍ S OSOBOU SO ZDRAVOTNÝMI POTREBAMI

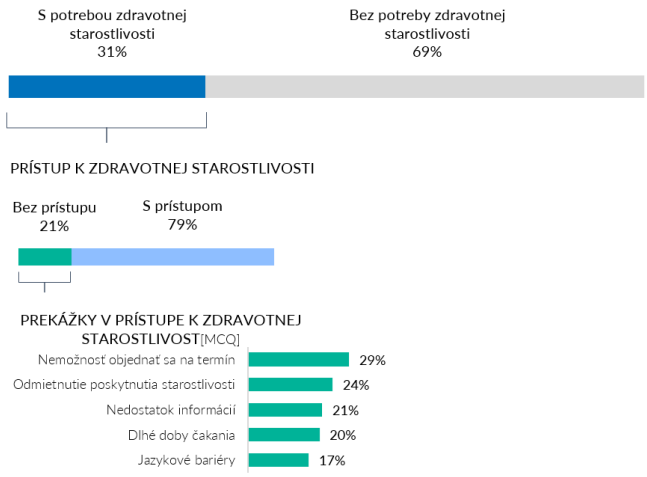

Okrem toho sa ženám vo veku 10 až 55 rokov položila otázka na ich skúsenosti s prekážkami v prístupe k sexuálnej a reprodukčnej zdravotnej starostlivosti. Takmer 5% uviedlo, že čelia prekážkam (37 žien), pričom najbežnejšia prekážka odzrkadľuje primárne problémy, s ktorými sa stretávajú pri prístupe k všeobecnej zdravotnej starostlivosti: nemožnosť dohodnúť si termín (32%) a odmietnutie poskytnúť starostlivosť (24%).

Dodatočné informácie zo skupinových diskusií poukazujú na ďalšie ťažkosti pri získavaní žiadaniek k špecialistom, ako sú oftalmológovia alebo ortopédi, po ktorých nasledujú dlhé čakacie doby na termíny, ktoré niekedy trvajú niekoľko mesiacov pred prvou konzultáciou. Ďalšou prekážkou je aj jazyková bariéra z dôvodu nedostatku zdravotníckeho personálu, ktorý by vedel komunikovať v ukrajinskom alebo ruskom jazyku. Pokiaľ ide o zraniteľné skupiny, ako sú starší ľudia alebo osoby so zdravotným postihnutím, ktoré často vyžadujú pravidelný dohľad lekárov, je často ťažké získať špecializovanú pomoc a/alebo nepretržitú liečbu.

Zdravie a výživa dieťaťa

V súvislosti so zdravím a výživou detí 82% detí vo veku od 9 mesiacov do 5 rokov dostalo očkovanie proti osýpkam a 66% spomedzi očkovaných dostalo aj druhú dávku. Pokiaľ ide o výživu, z celkového počtu hodnotených žien v reprodukčnom veku s aspoň jedným dieťaťom (26 osôb) 54% žien s dieťaťom vo veku 0 – 23 mesiacov uviedlo, že dojčilo do prvej hodiny po pôrode, kým 14% uviedlo, že svoje dieťa nikdy nedojčili. Pokiaľ ide o exkluzivitu dojčenia u dojčiat mladších ako 6 mesiacov, boli poskytnuté iba dve odpovede: v jednej sa uvádzalo, že dieťa bolo výlučne dojčené, zatiaľ čo v druhej bolo, že dieťa dostávalo materské mlieko spolu s príkrmom alebo nápojom.

Výdavky a povedomie

Za posledných 6 mesiacov respondenti a respondentky uviedli priemerné výdavky 60 EUR na zdravotnícke služby (bez liekov) a 31 EUR na lieky a zdravotnícke produkty za 6 mesiacov. Ďalšie informácie zo skupinových diskusií poukazujú na problémy pri získaní liekov v dôsledku vysokých nákladov. Niektorí účastníci uviedli dočasné návštevy Ukrajiny s cieľom kúpiť lieky alebo získať špecializovanú liečbu. Pokiaľ ide o výdavky na lieky a zdravotné poistenie, niektorí účastníci skupinových diskusií uviedli, že im niektorí lekári odmietli poskytnúť pomoc alebo liečbu so štatútom dočasného útočiska z dôvodu nepostačujúceho zdravotného poistenia.

Duševné zdravie a psychosociálna podpora

Séria otázok poskytla pohľad na duševné zdravie a psychosociálnu podporu (MHPSS). Takmer 28% domácností uviedlo, že aspoň jeden člen má problém s duševným zdravím alebo psychosociálny problém. Na individuálnej úrovni uviedlo 21% členov domácností problémy, ako je pocit rozrušenia, úzkosť, strach, znepokojenie, hnev alebo depresia. Spomedzi tých, ktorí mali problémy s duševným zdravím, 31% požiadalo o prístup k službám duševného zdravia a psychosociálnej podpory a 94% z nich dostalo potrebnú podporu. Vo väčšine prípadov sa hľadanie podpory pri problémoch duševného zdravia ukázalo ako prospešné, pričom zlepšenia boli zaznamenané v 98% prípadov. Naopak, len malé percento (0,4%) z tých, ktorí mali prístup k MHPSS, uviedlo zhoršenie svojho duševného zdravia.

Obrázok č. 27: PODIEL DOMÁCNOSTÍ S OSOBOU, KTORÁ TRPÍ DUŠEVNÝMI A PSYCHOSOCIÁLNYMI PROBLÉMAMI

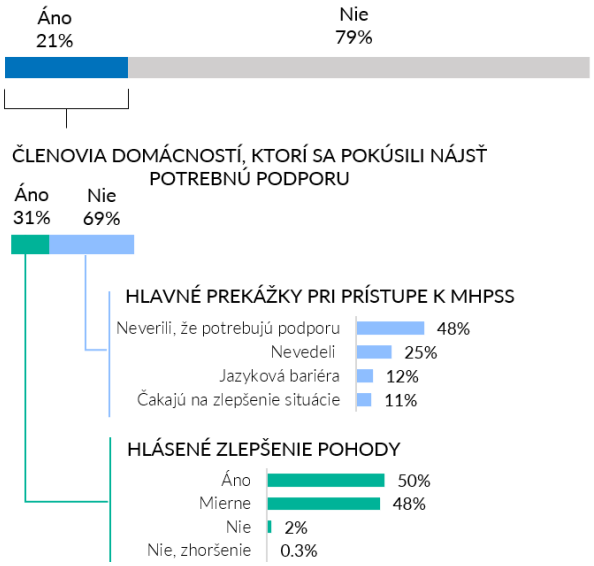

Odborné poznatky v oblasti zdravia:

Výsledky prieskumu SEIS odrážajú viaceré kontextové aspekty za predchádzajúci rok. Významnou zmenou oproti predchádzajúcemu roku je zavedenie univerzálneho zdravotného poistenia zo strany vlády pre držiteľov a držiteľky dočasného útočiska na Slovensku s výnimkou kúpeľných a termálnych liečebných procedúr. Úsilie o mobilizáciu komunity pomohlo prekonať prekážky v prístupe k zdravotnej starostlivosti, pričom príbuzní hovoriaci po slovensky pomáhali s tlmočením a sprevádzaním počas lekárskych návštev. Ukrajinskí držitelia a držiteľky dočasného útočiska však nie sú integrovaní do systému elektronického zdravotníctva v krajine, čo ovplyvňuje ich možnosť prístupu k zdravotníckym službám a nákupu liekov. Ministerstvo zdravotníctva by mohlo zlepšiť komunikáciu s poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti a lekárňami centralizáciou a štandardizáciou informácií, najmä o nárokoch na zdravotnú starostlivosť pre utečencov a utečenky. Tento prístup by pomohol zlepšiť prístup k službám zdravotnej starostlivosti pre osoby so štatútom dočasného útočiska. Napriek tomu, že 91 % utečencov a utečeniek s problémami v oblasti duševného zdravia a psychosociálnej podpory uviedlo, že dostalo požadovanú podporu, došlo k zníženiu dostupnosti služieb v dôsledku nedostatku financií. Utečenci a utečenky sa stretávajú s problémami v prístupe k predpísaným liekom, ktoré vyplývajú z obmedzených informácií zdieľaných s farmaceutickými subjektmi a ich súčasného vylúčenia zo systému elektronického zdravotníctva.

Kroky vpred zahŕňajú riešenie jazykovej bariéry a dostupnosti služieb zamestnávaním vysídlených ukrajinských zdravotníckych pracovníkov a poskytovaním tlmočníckych služieb a zlepšovaním prístupu k informáciám prostredníctvom preferovaných kanálov. Osoby s chronickým ochorením, najmä ľudia vo veku 60 rokov a viac, a osoby so zdravotným postihnutím vyžadujú prispôsobené stratégie zdravotnej starostlivosti, aby sa zabezpečil trvalý prístup k špecializovaným službám a liekom. Trendy a porovnania s hodnotením MSNA 2023 ukazujú, že zdravotná starostlivosť už nie je medzi tromi hlavnými potrebami a nahradili ju ubytovanie, strava a zamestnanie. Napriek zavedeniu všeobecného zdravotného poistenia sa prístup k zdravotnej starostlivosti výrazne nezmenil, pričom každý piaty jednotlivec stále čelí prekážkam. Jazyková bariéra sa znížila, pravdepodobne v dôsledku zvýšenej plynulosti slovenčiny a efektívnej mobilizácie komunity. Hlavnou prekážkou zostávajú ťažkosti pri získaní termínov, hoci sa mierne znížili. Percento domácností s problémami duševného zdravia sa výrazne nezmenilo, ale 91 % utečencov a utečeniek s problémami v oblasti duševného zdravia a psychosociálnej podpory uviedlo, že dostalo požadovanú podporu, čo ukazuje lepšiu dostupnosť pre držiteľov a držiteľky dočasného útočiska.

Predchádzanie sexuálnemu vykorisťovaniu a zneužívaniu

Celkovo 90 % domácností uviedlo spokojnosť so správaním humanitárnych pracovníkov vo svojej oblasti, zatiaľ čo 2 % vyjadrili nespokojnosť. Približne 8 % domácností sa nestretlo so žiadnymi humanitárnymi pracovníkmi. Spomedzi domácností nespokojných so správaním humanitárnych pracovníkov (výsledky len na základe 10 odpovedí) 54 % (n = 5) uviedlo ako dôvod nespokojnosti nedostatok empatie zo strany humanitárnych pracovníkov, 31 % (n = 3) uviedlo, že neboli informovaní o svojich nárokoch, zatiaľ čo 27 % (n = 3) uviedlo neúctivé interakcie; toto je však málo prípadov, ktoré uviedlo celkovo len 10 osôb.

V súvislosti s nahlásením nevhodného správania zo strany humanitárnych pracovníkov 81 % respondentov a respondentiek uviedlo, že sú o takýchto mechanizmoch informovaní. Najčastejšie uvádzanými metódami, ktoré títo respondenti a respondentky uviedli, boli telefonáty (56 %), sociálne médiá (30 %) a osobná interakcia (27 %). Okrem toho 14 – 10 % respondentov a respondentiek uviedlo, že vedia, ako nahlásiť takéto správanie prostredníctvom online formulárov a e-mailov.

Obrázok č. 28: PODIEL SPOKOJNOSTI DOMÁCNOSTÍ S HUMANITÁRNYMI PRACOVNÍKMI

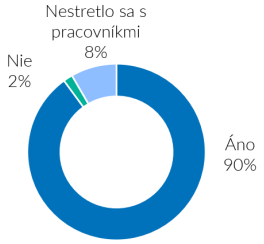

Odborné poznatky v oblasti ochrany pred sexuálnym vykorisťovaním a zneužívaním:

Spokojnosť so správaním humanitárnych pracovníkov sa oproti predchádzajúcemu roku mierne zvýšila (z 88 % na 90 %), čo je pozitívny vývoj. Okrem toho je pozitívnou správou, že prípady sexuálneho vykorisťovania a zneužívania sa na Slovensku v posledných rokoch nevyskytli. Boli však zdokumentované prípady sexuálneho vykorisťovania a zneužívania v súkromnom a pracovnom prostredí. Žiaľ, neexistuje žiadna povinnosť týkajúca sa politiky ochrany pred sexuálnym vykorisťovaním a zneužívaním mimo partnerov OSN pôsobiacich v reakcii.there is no obligation on PSEA policy outside of the UN partners operating in the response.

Ubytovanie

V tejto časti sú načrtnuté súčasné životné podmienky respondentov a respondentiek vrátane výdavkov na ubytovanie, zabezpečenie nájmu a ďalšie relevantné témy.

Celkovo údaje z prieskumu SEIS ukazujú, že 85% domácností má obývateľné a cenovo dostupné bývanie. Pokiaľ ide o typ ubytovania, 44% domácností uviedlo, že v čase zberu údajov bývalo vo svojom súkromnom ubytovaní vrátane prenajatých bytov, domov, penziónov a pod., 22% zdieľalo svoj obytný priestor s ostatnými a 20% žilo v kolektívnych ubytovacích zariadeniach, teda v budovách (školy, komunitné centrá), ktoré boli zmenené tak, aby poskytovali dočasné prístrešie veľkému počtu ľudí. Okrem toho 10% domácností bývalo v hoteloch alebo ubytovniach, zatiaľ čo 5% respondentov a respondentiek uviedlo, že býva v ubytovaní poskytnutom zamestnávateľom.

Obrázok č. 29: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA TYPU UBYTOVANIA

Zo všetkých domácností, ktoré sa zúčastnili prieskumu, podľa definície dostatočnej obytnej plochy UN-Habitat[28] žilo 99% v nepreľudnených podmienkach, zatiaľ čo zvyšné domácnosti žili v preplnených priestoroch, pričom na jednu obytnú miestnosť pripadali viac ako 3 ľudia. Priemerný pomer izieb na osobu bol však 0,84, čo je výrazne pod priemerom 1,6 v Európskej únii[29] a tiež pod priemerom 1,2 na Slovensku. Hoci 85% domácností uviedlo, že nemajú žiadne problémy so svojimi súčasnými životnými podmienkami, zvyšok uviedol problémy, ako je nedostatočné súkromie, ktoré uviedlo 33% z tých, ktorí čelia problémom.

Obrázok č. 30: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA ŽIVOTNÝCH PODMIENOK V SÚČASNOM UBYTOVANÍ

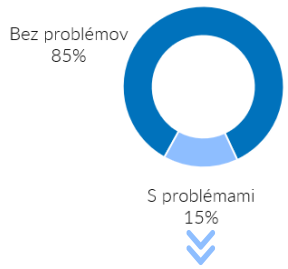

Obrázok č. 30A: PODIEL DOMÁCNOSTÍ HLÁSIACICH PROBLÉMY PODĽA TYPU [MCQ]

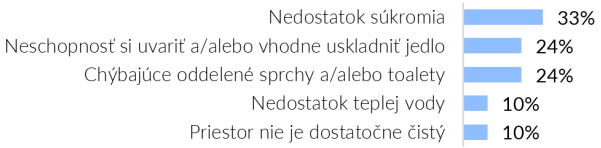

Kým zber dát prebiehal počas leta, do prieskumu boli zahrnuté aj informácie o príprave na zimu. V tomto ohľade 90% domácností s dlhodobým prenájmom uviedlo primeranú úroveň ochrany na zimu, zatiaľ čo 10% uviedlo neoptimálne podmienky súvisiace s vykurovaním, izoláciou a/alebo dostatočnou zásobou teplej vody.

Výdavky a zabezpečenie nájmu:

Nasledujúca podčasť poskytuje podrobnosti o výdavkoch a zabezpečení ubytovania. Respondenti a respondentky uviedli v priemere 158 EUR/mesiac za prenájom ubytovania domácnosti.

Pokiaľ ide o hlavné formy ubytovania, 48% respondentov a respondentiek uviedlo, že za ubytovanie platia čiastočne (napr. dotované vládou alebo MVO atď.), 29% bolo ubytovaných zadarmo (zo strany vlády alebo MVO) a 23% plne hradilo svoje náklady na ubytovanie.

Obrázok č. 31: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA USPORIADANIA UBYTOVANIA

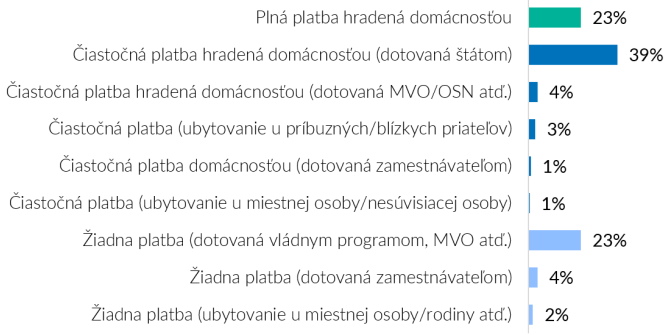

Tým, ktorí úplne alebo čiastočne prispievali na nájomné, bola položená otázka o ich schopnosti platiť za ubytovanie včas počas troch mesiacov pred prieskumom. 69% týchto domácností neuviedlo žiadnu finančnú tieseň, zatiaľ čo 12% čelilo určitým ťažkostiam, no podarilo sa im zaplatiť nájomné včas. Oneskorené platby zaznamenalo 15% domácností; presnejšie, 11% uviedlo len jednu/dve omeškané platby a 4% uviedli oneskorené platby každý mesiac. Dodatočné informácie zo skupinových diskusií predstavujú rôzne výzvy v závislosti od typu ubytovania a riešenia ubytovania; príjem a úspory domácností sa prideľujú na nájomné v jednotlivých ubytovacích jednotkách, pričom na ostatné potreby nezostávajú žiadne alebo len malé finančné zdroje; zatiaľ čo v kolektívnych ubytovacích zariadeniach sú bežné logistické problémy, ako je dochádzanie na veľké vzdialenosti a nedostatočné vybavenie. Okrem toho poloha vo vidieckych oblastiach v porovnaní s mestskými oblasťami predstavuje pre utečencov a utečenky rôzne výzvy. Vo vidieckych oblastiach je nedostatok zariadení a komplikovaná doprava k službám napríklad v najbližšom meste. Naproti tomu mestské oblasti znamenajú vyššie životné náklady, plnšie kapacity v školách. V oboch kontextoch sú náklady na dopravu spoločným problémom.

28 Definícia preplnenia obydlí podľa UN-Habitat nastane v prípade, ak na jednu obytnú miestnosť pripadajú viac ako traja ľudia: online
29 Veľkosť bývania v EÚ v roku 2021: online

Obrázok č. 32: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA FINANČNEJ NÚDZE SÚVISIACEJ S UBYTOVANÍM.

Pokiaľ ide o zabezpečenie nájmu, 37% domácností si nebolo istých svojím krátkodobým plánom, ako dlho by mohli zostať vo svojom súčasnom ubytovaní. Naproti tomu 26% respondentov a respondentiek uviedlo, že by mohli zostať šesť mesiacov alebo dlhšie. Pre 13% domácností bol predpokladaný pobyt do jedného mesiaca, zatiaľ čo 11% predpokladalo pobyt dva až tri mesiace. Približne 4% sa domnievali, že ich ubytovanie je zabezpečené len na nasledujúci týždeň.

Obrázok č. 33: PODIEL DOMÁCNOSTÍ PODĽA KRÁTKODOBÉHO PLÁNU UBYTOVANIA

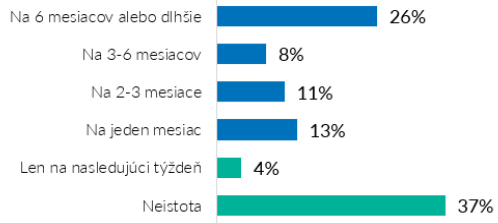

...V skupinovej diskusii v Humennom začiatkom júla 2024 vyjadrili účastníci obavy o štyri osoby z prijímacieho strediska v Humennom – matku so 17-ročným synom, ktorý je zdravotne postihnutý, a dvoch dospelých s diagnostikovanou schizofréniou – ktorí nespĺňajú podmienky na zotrvanie v zariadení do konca júla 2024. Počas skupinovej diskusie v Spišskej Novej Vsi v júli účastníci informovali, že sa plánuje zmeniť štatút hotela, ktorý sa v súčasnosti využíva ako kolektívne ubytovacie zariadenie. Od septembra obmedzí pobyt novoprichádzajúcich utečencov a utečenky na 120 dní od ich príchodu. Okrem toho zraniteľné osoby, ktoré využívajú program príspevkov na ubytovanie pre držiteľov dočasného útočiska, už nebudú môcť zostať v hoteli....

Okrem toho sa domácnostiam s predpokladaným pobytom do šiestich mesiacov ďalej položila otázka o pocite tlaku opustiť svoje súčasné ubytovanie; 17% uviedlo, že sa cíti pod tlakom, aby sa odsťahovalo, a 31% pripisovalo tento pocit zvyšujúcim sa životným nákladom, čo odzrkadľuje zistenia z minuloročnej správy.

Obrázok č. 34: PODIEL DOMÁCNOSTÍ BEZ KRÁTKODOBÉHO UBYTOVACIEHO PLÁNU, KTORÉ SÚ POD TLAKOM OPUSTIŤ SVOJE BÝVANIE.

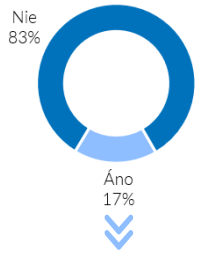

Obrázok č. 34A: PODIEL DOMÁCNOSTÍ POD TLAKOM OPUSTIŤ SÚČASNÉ UBYTOVANIE PODĽA HLAVNÝCH DÔVODOV

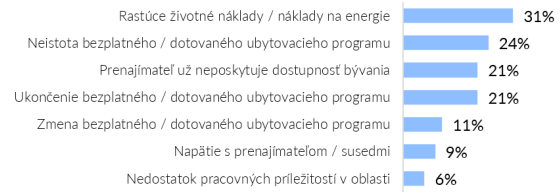

Ďalšie informácie o zabezpečení nájmu boli získané zo skupinovej diskusie v období od apríla do júla 2024 – krátko pred a po podstatných zmenách zákona o azyle (novela zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle). Zmeny boli schválené 5. júna 2024 a nadobudli účinnosť 1. júla 2024. Údaje zozbierané pred schválením legislatívy odhalili značnú neistotu týkajúcu sa rozšírenia dotácií na ubytovanie, čo vyvolalo obavy u mnohých ľudí, najmä tých, ktorí sa obávajú, že by mohli byť nútení vrátiť sa na Ukrajinu. Táto situácia sa týkala najmä najzraniteľnejších skupín, akými sú starší dospelí, osoby so zdravotným postihnutím a osamelé matky s deťmi.

Odborné poznatky v oblasti ubytovania:

Pokles počtu domácností vo vlastnom bývaní (zo 47% na 44 %) možno pripísať zvýšeným cenám. Od 1. júla 2024 možno príspevok na ubytovanie držiteľov a držiteliek dočasného útočiska poskytovať len nekomerčným poskytovateľom bývania a len špecifickým skupinám zraniteľných držiteľov a držiteliek dočasného útočiska.

Obdobie zberu údajov sa zhodovalo s obdobím zmien programu príspevkov, čo znamená, že výsledky úplne neodrážajú súčasnú situáciu týkajúcu sa typov ubytovania a sumy, ktorú domácnosti platia (či už úplne alebo čiastočne). Vo všeobecnosti rýchla zmena spôsobila u niektorých utečencov a utečenach rozrušenie a úzkosť, čo je podložené

aj zisteniami zo skupinových diskusií. Nedostatočný čas na zvládnutie takýchto legislatívnych zmien, najmä pokiaľ ide o také kritické aspekty života, akými sú ubytovanie, sa ukázal byť dôležitým faktorom, aby sa umožnilo zainteresovaným obyvateľom primerane sa na takúto zmenu pripraviť.

Pri pohľade do budúcnosti možno finančné ťažkosti a životné podmienky porovnať s miestnymi štatistikami o životných výdavkoch.

Neistota týkajúca sa zabezpečenia nájmu je obzvlášť znepokojujúca, keďže 37% domácností si nie je istých svojimi krátkodobými plánmi bývania. Táto neistota môže predstavovať značné riziká ochrany, keďže domácnosti môžu čeliť hrozbe straty ubytovania bez realizovateľných alternatív.

Zmena legislatívy spôsobila problémy najmä v kolektívnych ubytovacích zariadeniach, v ktorých sa nachádzajú držitelia a držiteľky dočasného útočiska so zraniteľnosťami, no od 1. júla 2024 už nemajú nárok na príspevky. Zraniteľní utečenci a utečenky si buď musia sami zaplatiť ubytovanie, alebo si musia nájsť nové ubytovanie, kde má hostiteľ nárok na štátny príspevok pre zraniteľných utečencov a utečenky a s tým súvisí niekoľko problémov:

- Nedostatok dostupného súkromného bývania v celej krajine, nedostatočné kapacity v kolektívnych ubytovacích zariadeniach oprávnených na získanie príspevku pre zraniteľných držiteľov a držiteľky dočasného útočiska a neochota vlastníkov súkromných domov prijímať zraniteľných držiteľov a držiteľky dočasného útočiska podľa nového mechanizmu príspevkov (5 EUR/noc, čo nemusí byť dostatočná suma najmä v regiónoch s výrazne vyššími trhovými cenami nájomného a značnou administratívnou záťažou).
- Strata kontaktu s komunitou a miestom, kde žijú viac ako 2 roky (čo je obzvlášť ťažké pre rodiny s deťmi v školách, problém nájsť školu v novom regióne; citlivé pre starších ľudí s už stanovenou zdravotnou starostlivosťou atď.) plus odlúčenie rodín.
- V dôsledku toho bolo hlásených niekoľko prípadov jednotlivcov a rodín, ktorí sa vrátili na Ukrajinu.
- Niektorí držitelia a držiteľky dočasného útočiska platia vysoké sumy za súkromné ubytovanie a sú ochotní akceptovať nejasné podmienky ubytovania. Podobne ako v hodnotení MSNA 2023 pri porovnaní priemerného pomeru izieb na osobu v EÚ, utečenci a utečenky naďalej čelia problémom spojeným s bývaním v ubytovacích zariadeniach s vyšším počtom osôb na obytnú izbu v porovnaní s bežnou populáciou na Slovensku.

ZÁVERY

Cieľom prieskumu SEIS na Slovensku je podporovať humanitárnu odpoveď založenú na dôkazoch prostredníctvom poskytovania multisektorových údajov o potrebách a schopnostiach zvládania problémov domácností utečencov a utečeniek z Ukrajiny. Keďže situácia na Ukrajine stále pretrváva a je nepredvídateľná, toto hodnotenie poskytuje prehľad potrieb a výziev, ktorým tieto domácnosti čelia od leta 2024 (máj – júl).

Výsledky z roku 2024 odhaľujú dôležitý trend: takmer tri štvrtiny domácností uviedli prioritné potreby, pričom najnaliehavejším problémom týchto utečencov a utečeniek je ubytovanie (49%), po ktorom nasleduje jedlo (31%) a zamestnanie alebo živobytie (24%). Ide o posun oproti výsledkom hodnotenia MSNA z roku 2023, kde popri zamestnaní a podpore živobytia patrili medzi najčastejšie uvádzané potreby zdravotnícke služby a jazykové kurzy.[30] Zaujímavé je, že uvedené priority za rok 2024 odzrkadľujú výsledky z roku 2022, kde potravinová pomoc, ubytovanie a zamestnanosť boli tiež tromi hlavnými prioritami.

Opätovný výskyt ubytovania ako prioritnej potreby pravdepodobne súvisí s výraznými zmenami v zákone o azyle, najmä v oblasti príspevkov na bývanie. Okrem toho takmer 37% domácností si nebolo istých dĺžkou pobytu v ich súčasnom ubytovaní. Konkrétne 13 % predpokladalo, že dĺžka ich pobytu bude do jedného mesiaca, zatiaľ čo asi 4% sa domnievali, že sú v bezpečí len na nadchádzajúci týždeň. Tieto zistenia poukazujú na pretrvávajúcu neistotu, ktorej čelia utečenci a utečenky z Ukrajiny na Slovensku 2,5 roka od začiatku konfliktu.

Úroveň príjmov je úzko spojená s prioritnými potrebami. Signifikantných 42% domácností uviedlo, že si môže dovoliť základné potraviny, ale má problém zaplatiť za energie, lieky a oblečenie. Takmer pätina domácností má buď problémy so zabezpečením základných potrieb, ako je jedlo, alebo nemá žiadny príjem. Následne 16% dospelých členov domácnosti uviedlo, že obmedzujú vlastnú spotrebu jedla, aby zabezpečili jedlo pre malé deti, 14% znižuje počet denných jedál a ďalších 14% si požičiava jedlo alebo peniaze, alebo je odkázaných na pomoc iných. Podobne aj v prieskume MSNA z roku 2023 niektoré domácnosti čelili problémom pri uspokojovaní základných životných potrieb, pričom 42% z nich sa za posledný mesiac uchýlilo k negatívnym alebo škodlivým stratégiám zvládania problémov kvôli nedostatku jedla alebo peňazí, ako je míňanie úspor, zmena ubytovania, predaj majetku alebo zníženie výdavkov na vzdelávanie a zdravotníctvo.

Utečenci a utečenky získajú právo na prácu po udelení dočasného útočiska a viac ako dve tretiny respondentov a respondentiek uviedlo, že sú zamestnaní, pričom 6% bolo nezamestnaných. Ide o zlepšenie v porovnaní s rokom 2023, keď len polovica respondentov a respondentiek v aktívnom veku uviedla, že má prácu. Rovnako ako v roku 2023 jazyková bariéra zostáva hlavnou prekážkou zamestnania, čo zdôrazňuje jej kľúčovú úlohu pri podpore začlenenia v hostiteľskej krajine.

Údaje ukazujú nárast uvádzanej dochádzky medzi školopovinnými deťmi zo 68% v roku 2023 na 83% v roku 2024. Medzitým sa percento detí, ktoré sa zúčastňujú dištančného vzdelávania na Ukrajine, znížilo o 2%, zo 45% v roku 2023 na 43% v roku 2024. Tento posun môže naznačovať pozitívny trend smerom k väčšej inklúzii do vzdelávacieho systému hostiteľskej krajiny. Je však potrebné vynaložiť značné úsilie na zabezpečenie zápisu do škôl a dochádzky detí utečencov a utečeniek na Slovensku. Hoci majú všetky deti v krajine prístup k bezplatnému vzdelávaniu, vzdelávanie v súčasnosti nie je výslovne povinné pre deti utečencov a utečeniek so štatútom dočasného útočiska, čo viedlo mnohých rodičov k váhaniu s ich zapísaním do štátnych škôl a malo silný vplyv na ich zápis. Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže podniklo niekoľko dôležitých krokov na podporu zápisu všetkých detí utečencov a utečeniek v krajine. V októbri 2024 schválil slovenský parlament kľúčové legislatívne zmeny, ktoré by mali viesť k zavedeniu povinnej školskej dochádzky pre všetky deti utečencov a utečeniek v roku 2025.

Pokiaľ ide o potreby zdravotnej starostlivosti, od 1. septembra 2023 sa zdravotné poistenie pre držiteľov a držiteľky dočasného útočiska rozšírilo z pohotovostnej a základnej zdravotnej starostlivosti na plný prístup k zdravotníckym službám (okrem kúpeľných procedúr). Toto rozšírenie poskytlo utečencom a utečenkám v tomto smere značnú úľavu, no stále je potrebná dôležitá podpora; údaje z prieskumu SEIS ukazujú, že 21% uviedlo, že v prípade potreby nemá prístup k zdravotnej starostlivosti, v porovnaní s 24% v roku 2023 a 20% v roku 2022. Rovnako ako v roku 2023 bola najčastejšou prekážkou v prístupe k zdravotnej starostlivosti nemožnosť zabezpečiť si termín návštevy, čo uviedlo 29 % respondentov a respondentiek – tento problém je na Slovensku rozšírený najmä pri potrebe špecializovanej starostlivosti. Okrem toho takmer štvrtina respondentov a respondentiek uviedla, že im bola odmietnutá starostlivosť zo strany zdravotníckeho personálu. Psychologické problémy, ako je pocit rozrušenia, depresie alebo hnevu, uviedla jedna pätina členov domácnosti, čo odráža pokles v porovnaní s rokom 2023.

Spomedzi opýtaných domácností 78% respondentov a respondentiek uviedlo, že vedia, ako získať prístup k službám v oblasti rodovo podmieneného násilia na Slovensku, čo predstavuje 5 % nárast v porovnaní s rokom 2023. Respondenti a respondentky, podobne ako minulý rok, označili za hlavné problémy v prístupe k týmto službám jazykové a kultúrne bariéry spolu so strachom zo stigmatizácie.

Humanitárni aktéri naďalej dopĺňajú úsilie vlády pri riešení potrieb utečencov a utečeniek a uľahčovaní prístupu k základným službám. Rovnako ako v roku 2023 prevažná väčšina respondentov a respondentiek vyjadrila spokojnosť s poskytovanou pomocou, ako aj s konaním humanitárnych pracovníkov, pričom len 2% uviedli nejakú nespokojnosť. Táto pozitívna spätná väzba môže vychádzať z prebiehajúcej spolupráce a komunikácie medzi humanitárnymi aktérmi a populáciou utečencov a utečeniek s cieľom lepšie pochopiť ich potreby a obavy.

30 MSNA Slovensko 2023: online

Regional Refugee Response for the Ukraine Situation

SLOVENSKO
PRIESKUM SOCIÁLNO-EKONOMICKÝCH NÁHĽADOV

ZÁVEREČNÁ SPRÁVA | NOVEMBER 2024

UNHCR The UN Refugee Agency | IOM UN MIGRATION | unicef for every child | World Health Organization